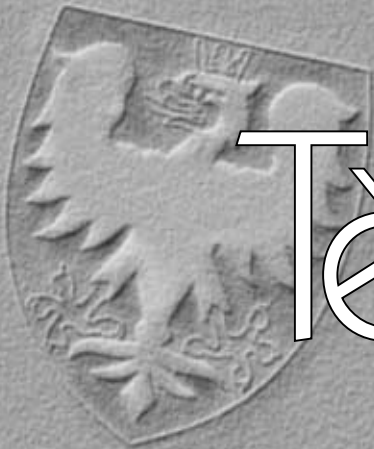

2003
ročník XLVI

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 2

Obsah

1	Fojti na frýdeckém panství 3. část	Miloslav Kroček
11	Období let 1945-1959 v literatuře polských spisovatelů z českého Těšínska	Libor Martinek
16	Ladislav Dryák – Obrázky z domova	Jaromír Polášek
19	Wojciech Korfanty a Těšínsko v pamětech Jaroslava Šaldy	Mečislav Borák
21	Orlovský farář Adolf Unger v pamětech Václava Vaška	Mečislav Borák
22	Tajemství muzejních depozitářů	Eva Hovorková
23	Počátky výzkumů obojživelníků a plazů na Ostravsku Jiří Hudeček - František Hanák	Jiří Hudeček - František Hanák
25	Přírodní památka na svazích hradního vrchu	Alena Hájková
28	Jiří Stibor šedesátníkem	Karel Müller
29	100 let od narození Dominika Drobiše	Tomáš Adamec
30	Kateřina Švendová (1949-2003)	Vlasta Byrtusová
32	Výběr publikací získaných do sbírkového regionálního fondu knihovny Silesia Muzea Těšínska	Gabriela Chromcová
33	Muzea Těšínska se představují Regionální síň Adama Sikory v Jablunkově	Leszek Richter

Vydává Muzeum Těšínska v Českém Těšíně

Adresa redakce: Muzeum Těšínska, 737 27 Český Těšín, Hlavní tř. 13 - 15
tel. 558 761 211, fax 558 761 223, E-mail: muzeum @muzeumct.cz

Odpovědný redaktor: ing. Jaroslav Keller

Výkonný redaktor: doc. Rudolf Žáček, Dr.

Tajemnice redakce: Vlasta Byrtusová

Redakční rada: dr. Karel Bogar, doc. dr. Mečislav Borák, CSc., Vlasta Byrtusová, doc. dr. Dan Gawreckí, CSc., doc. dr. Blažena Gracová, CSc., dr. Dušan Janák, Dr., prof. dr. Zdeněk Jirásek, CSc., dr. Jaromír Kalus, dr. Jiřina Kábrtová, ing. Jaroslav Keller, dr. Irena Korbelářová, Dr., doc. dr. Pavel Kouřil, CSc., dr. Karel Müller, doc. dr. Radim Prokop, CSc., dr. Erich Šefčík, Petr Tesař, Jiřina Veselská, doc. Rudolf Žáček, Dr.

Grafický návrh: Petr Tesař, Studio UPGRADE, v.o.s. Ostrava

Odevzdáno do tisku: 3. 6. 2003

Vyšlo: 24. 7. 2003

Tisk: Kartis, ul. K. H. Borovského, 733 01 Karviná-Fryštát

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.

Za obsah článku zodpovídá autor.

Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně, Hlavní tř. 13 nebo v jeho pobočkách ve výstavní síni Musaion v Havířově, Dělnická 14, v Památníku životické tragédie v Havířově-Životících, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Karvině-Fryštátě, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Jablunkově, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlově, v Technickém muzeu v Petřvaldě. Rozšiřuje redakce, kde si lze také objednat (i telefonicky) předplatné nebo jednotlivá čísla časopisu.

Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku 15 Kč

pro předplatitele 10 Kč

celoroční předplatné 40 Kč a poštovné

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605

Evidenční číslo MK ČR: E 11319

Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní poštou v Ostravě č. j.

2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992

Fojti na frýdeckém panství

3. část

Miloslav Kroček

Fojti volení vrchností

Kaňovice

Tato ves byla založena v r. 1613 održením severních záhumenních pozemků na katastru sousedních Bruzovic. V r. 1636 bylo zde 22 zahradníků (z nich 1 mlynář), v r. 1664 k nim přibyl 1 chalupník, v r. 1770 tu bylo 19 zahradníků (z nich 1 mlynář) a 5 chalupníků.⁴⁸

Nepochybně již při založení obce byl fojtem **Jakub Klišč**. Lze to odvodit z nejstaršího zápisu o gruntu pozdějšího čísla 3 v pozemkové knize kaňovické, kde stojí doslova: „*Tento grunt koupil Jakub Klišč od neb. pána z Vrbna za 16 zl.*“⁴⁹ V roku založení obce byl majitelem panství Jan Bruntálský z Vrbna a to v letech 1606 - 1620. Zápis v PK byl tedy uskutečněn po r. 1620. Jméno Jakuba Klišče se vyskytuje v r. 1635, kdy připojil ke svému pozemku kus země občana Mužného z Bruzovic „*slově na Pustině po břeh za hluboký důl*“. Tehdy platil fojt 48 gr. gruntovních peněz a dával pánovi 4 slepice a 30 vajec. V r. 1664 prodal Jakub grunt za 100 tol. synu **Jurovi Kliščovi**. Otec si vymínil kromě obvyklých záruk (bydlení, kus pozemku, 1/3 úrody a.j.) též „*štyry štipky totiž dvě jabloně kočihlavy, hrušku pochylonku na poli a dva bošáčky*“⁵⁰ Avšak Jura za krátký čas zemřel a jeho otec Jakub Klišč prodal grunt v r. 1665 zeti Jakubu Mužnému z Bruzovic. Už po dvou letech prodal tento Mužný grunt svému švagru Jakubu Kliščovi ml.

Ani Mužný ani další držitelé tohoto gruntu nejsou zmíněni jako fojti; ve sledu kaňovických fojtů je pak značná mezera. První zmínka o dalším fojtu je až z r. 1711 a to o **Jurovi Vaňkovi** na gruntu pozdějšího čp. 1. Ten konal funkci od neznámého roku do r. 1715, kdy ji převzal jeho syn **Ondra Vaněk** spolu se statkem za 50 zl. Fojt Ondra „*úřadoval*“ dlouho - až do r. 1749, ale jeho fojtská ferule nepřešla na syna Josefa, nýbrž byla vrchností svěřena **Jurovi Nezhodovi** na gruntu s pozdějším čp. 30. Tento statek získal privilegium: „*Dne 6.9.1751 Jan Nepomuk hrabě Pražma osvobozuje Jurovi Nezhodovi, ustanovenému fojtovi v dědině Kaňovicích, jeho zahradnický grunt od všech robot a vysazuje jej na svobodné fojtsví za hotových 100 tol.*“⁵¹ Přesto musel platit ještě ročně 1 zl. grunt. peněz, 6 zl. kontribuce a dávat tradiční 4 slepice a 30 vajec.

Jura Nezhoda prodal fojtsví v r. 1759 za 122 zl. svému synu **Ondrovi Nezhodovi**. Ten splácel roční peníze do r. 1772, kdy 14.1. měl statek docela vyplacený. Avšak už k 15.2. je v PK podivuhodný zápis, že Ondra „*podle dosáhnutého písma v pevnosti brandiburské smrti z tohoto světa zešel*“.⁵² Jaká asi tragedie se skrývá za tímto zápisem? Pruská vojna skončila v r. 1763, na začátku 70. let se na Frýdecku bouřili poddaní... Vdova po Ondrovi a matka jeho tří velmi malých dětí zapsala své volenství a fojtsví v ceně 122 zl. svému druhému manželů **Josefu Mojžíšovi**. Po dvaceti letech, 16. 10. 1791, odevzdal fojt Mojžíšek grunt a fojtsví v kupní ceně 150 zl. svému pastorkovi **Michalu Nezhodovi** (synu neb. Ondry Nezhody). Otčím si vymínil dosti neobvyklou podmínku, že bude ještě hospodařit „*do posledního marca 1793*“.

Michal Nezhoda již v r. 1798 grunt vyplatil a hospodařil do smrti v r. 1824, kdy grunt a fojtsví zdědil jeho syn **Jan Nezhoda** v ceně 400 zl. WW. Tehdy byl na statku kůň, 2 krávy, 4 kury a kohút, grunt. plat byl 1 zl. 48 kr., oborní plat 1 zl. 26 kr. a vrchnosti se odvádí 4 kury a 30 vajec a 1/2 štuky příze Matka si vyhradila neobyčejně bohatý výminek, přesně popsany: „*Pomeškání v osobitné světnici na zadku, komoru nad ní si sama postaví, zahrádku za stodolu i se sadem, 14 záhonů delších a 5 kratších, hnojný záhon na zelí, v chřastině list hrabat a jednu březku na světlo každoročně, v chlévě místo pro krávu a při něm chlívěk pro černý dobytek, celú lůčku pod kaluží a celú zadní hůru, místo ve sklepě pro zelí, štvrt suseka v nižším suseku, krávu pastýřem hospodáře pást, ona dá za to 36 kr., svobodnou*

Kaňovice, fojtsví čp. 1
foto Miloslav Kroček

Kaňovice, fojtství čp. 3
foto Miloslav Kroček

pašu v placu pro kus černého dobytka. Všechny výměnek gazda obrobí, naproti tomu ona v ten čas jak koně tak chasu chovat bude“,

V r. 1837 se Jan Nezhoda oženil se Zuzanou Novákovou z Petřvaldu. V r. 1841 Jan zemřel, načež grunt a fojtství v ceně 160 zl. CM bylo připsáno vdově **Zuzaně**, nyní provd. **Poledníkové**.⁵³

Ve funkci fojta se v Kaňovicích vystřídaly nejméně 4 rody.

Krásná

Jako jedna ze tří horských obcí panství byla Krásná založena v r. 1639. V r. 1664 měla jen 2 zahradníky a 22 chalupníků, v r. 1770 již 13 zahradníků, 48 chalupníků a 2 mlynáře.

Zdejší fojt neměl nadání, ale měl povinnosti jako ostatní fojti včetně stráže u zámku a nebyl osvobozen od platů: v r. 1664 platí 48 gr. grunt. peněz a berní 2 zl., v r. 1770 už 1 zl. 12 gr. g.p., a vždy odvádí 3 slepice a 15 vajec.

První zmínka o fojtu - **Jakubovi** - je z r. 1615. Dalších 20 let není o fojtech zpráv. **Tomáš Krasula** fojtoval asi od r. 1666 do r. 1677 na zahradnickém gruntě pozdějšího (od r. 1805) čp. 35. **Jura Krasula** - snad jeho syn - je jako fojt zmíněn v r. 1691. Od tohoto roku do r. 1698 držel rychtářské žezlo **Martin Osinný** na gruntě pozdějšího čp. 36. Byl to asi statek pořádný, neboť jeho děd Václav (který koupil v r. 1640 oboru od pána) odkázal dvěma dcerám po třech kravách a otec Martinův - Kuba - si pro sebe vymínil dokonce 4 krávy.

V r. 1698 jmenovala vrchnost fojtem **Pavla Žižku**, který seděl na zahradnickém gruntě třídnáckém (robota pěší 3 dny v týdnu po celý rok) čp. 33, v r. 1708 je zmínka o fojtovi **Václavu Kubčovi** a v r. 1715 o fojtu **Jurovi Muroňovi**. Zajímavý je

soupis jeho pozůstalosti, pořízený po jeho brzké smrti v r. 1719. Zanechal 6 dojných krav, 6 jalovic, 15 ovcí, 4 včelstva a 1 koně.⁵⁴ Při „taxirování“ jeho gruntu byl opět fojt **Pavel Žižka**. Na tento grunt dosedl v r. 1729 **Ondra Baheník**, který byl v téže roce jmenován fojtem a zastával funkci asi až do své smrti v r. 1754. Na statku byli tehdy 2 koně, hříbě, čuník a další početný hospodářský inventář.

Během dalších 30 let není o fojtech zmínek. Až v letech v 1784, 1785 je zmiňován fojt **Václav Žižka** na gruntě čp. 33, na němž před téměř sto lety hospodařil jeho děd Pavel. V letech 1788 a 1789 je uváděn jako fojt **Fridrich Tesařík**, který již od r. 1762 držel grunt čp. 34. Po něm se stal fojtem **Jan Rusina**, zahradník na gruntě čp. 29, který úřadoval asi do r. 1794. Odtud do r. 1812 zastával fojtský úřad **Ondra Sisala**, zahradník na někdejšího gruntě Žižků čp. 33. V r. 1813 krátce úřadoval **Martin Koval**. Od r. 1814 do r. 1822 fojtoval **František Mališ** na zahradě čp. 27, který koupil tento statek zřejmě zvelebený - za 245 zl. i s chalupou čp. 14. Po něm dlouho až do r. 1850 úřadoval **Martin Rusina**, syn a dědic fojta Jana (ten zemřel v r. 1806) na čp. 29, jako poslední fojt krásenský.

Ve fojtské funkci se v Krásné vystřídalo asi 9 rodů.

Malenovice

Podhorská obec založená v r. 1615 měla v r. 1636 18 zahradníků a 3 chalupníky, v r. 1664 17 zahradníků a 8 chalupníků, v r. 1770 jen 14 zahradníků, ale 2 mlynáře a 54 chalupníků

V ZA Opava se nezachovala nejstarší pozemková kniha, nýbrž až druhá se zápisy od r. 1740. V urbáři z r. 1636 je zajímavý zápis o tom, že lidé z této obce nerobotují z té příčiny, že jsou až 2 míle vzdáleni od zámku, zato však obec odvádí do panské pokladny ročně 13 zl. 8 gr.

Zdejší fojt nemá nadání, ale má povinnost jako ostatní fojti: dozor nad robotníky, výběr platů a stráž u zámku se zbrojí. V r. 1770 platil fojt 2 zl. grunt. peněz a dával 1/2 štuky příže.

Nejstarší zmínka o zdejšího fojtu jménem **Ivánek** se nachází v pozemkové knize obce Lubno k r. 1650.⁵⁵ Dalším známým fojtem byl až **Jakub Drabina**, zmíněný v r. 1774, zahradník na gruntě čp. 7 od r. 1765 do r. 1792. V letech 1776-1777 ho na krátký čas vystřídal **Jura Božoň**, v letech 1727-1780 držitel zahradnického gruntu čp. 14, načež se do funkce opět vrátil Jakub Drabina a zůstal v ní do r. 1790. Tento Jakub zdědil po otci Matěji grunt ne ledajaký, když si otec mohl vymínil kromě obvyklého meškání, osvěcení a úrody i tři krávy a dvě prasata a když Jakubův nástupce ve funkci, syn

Blažej Drahina, dostal v r. 1790 od otce nejen 3 krávy a 2 vepře, ale i 3 koně. Blažej fojtoval na statku čp. 7 v letech 1790-1800.

Tehdy obdržel funkci fojta **Ignác Ivánek**, hospodář na zahradě čp. 9 od r. 1779 do r. 1804, kdy ho na gruntě i v úřadě vystřídal syn **Ignác Ivánek** a to asi do r. 1806. Ivánkům patřila tehdy na Gruni louka Čimřonka a role v Hutích pod Staškovem.

Na statku byli vždy 2-3 koně, hříbě, 4 krávy, 4-5 vepřů a též ovce. K r. 1807 je zmínka o fojtu **Ignáci Božoňovi**, který zdědil statek čp. 14 po otci Jurovi v r. 1780 a žil tu do r. 1815. Po něm byl fojtem **Ignác Chlopčák**, který hospodařil na gruntě čp. 10 a úřadoval tu v letech 1808-1821. K jeho gruntu patřila valašská lúka na Okruhlici, kde na svém pašunkovém salaši pásal 15 ovcí.

V první polovině 20. let 19. století byl fojtem hospodář na čp. 61, **Ignác Židek**, který držel otcovský statek po otčímovi Ondrovi Satinském, jenž „náhlú smrtí skrz hromobit z tohoto světa zešel”. Statek byl dobře prosperující, o čemž svědčí 3 koně, 3 krávy, 2 prasata, 3 včelí úly, volné paseky, z nichž platil fojt 1 zl. 18 gr. a 10% laudemium, role u Bílého vrchu, obora v Mazáku a v Sepetným, nové ujmisko v horách a zahrada řečená Cebulník. Po něm se fojtská funkce ocitla opět na gruntě čp. 9, kde člen další generace - **Ignác Ivánek** - je zmiňován od r. 1827 do r. 1846. V r. 1850 prodal svůj veliký grunt Kasparu Herzlovi za 1560 zl.CM. Ve funkci fojta se uplatnilo nejméně 5 rodů.

Morávka

Tato horská ves, vedle Starých Hamer největší obec panství, vznikla r. 1615. V r. 1636 bylo zde 35 zahradníků a 5 chalupníků, v r. 1664 38 zahradníků a 21 chalupníků, v r. 1770 22 zahradníků (včetně fojta a mlynáře) a 227 chalupníků.

„Ta ves nejvýše v horách leží. Poddaní platí z obor neb lúk, na nichž za neb. pana Jana z Vrbna stavěti počali. Povinni jsou panské louky při vsi ležící posécti, seno hrabat a do stodulek schránit” - zápis v urbáři z r. 1636. Zajímavý zápis je také v urbáři z r. 1664: Obec dává ročně vrchnosti 25 zl.! za dovození brát ležící a zlomené dříví označené a vycejchované polesným jako palivo. Též za dovození pást dobytek v panském lese bere vrchnost ročně 7 gr, a za pašu v hoře 9 gr. za každý kus dobytka.

V urbáři z r. 1636 je nejstarší zpráva o fojtovi. Byl jím **Jan Kotasek**. Toto příjmení se často mění ve tvar Kotas; další potíže ve sledování je v paralelní existenci několika rodin toho jména. Téhož Jana se týká zmínka v r. 1651, avšak další zmínka v r. 1681 se týká již jeho syna

Jana Kotaska. V r. 1693 je fojtem Kotas. Pak není dlouho o fojtech zpráv, až v r. 1724 je zmíněn fojt **Jakub Krasula**. Hospodářem byl zřejmě dobrým, když si v r. 1728 při prodeji gruntu synu Pavlovi mohl vymínit 4 krávy. V r. 1710 byl tento grunt (od r.1805) čp. 108 osvobozen od roboty. Okolo r. 1770 tu fojtoval **Václav Skotnica** a po něm (asi) jeho syn **Martin Skotnica**. Je tu ojedinělá zmínka o „tkalskym varšatu”⁵⁶ - ve skutečnosti byl tehdy tkalcovský stav v každém stavení.

Po Martinu Skotnicovi nastoupil do funkce fojta **Jan Řehák** v r. 1788 a setrval v ní neobyčejně dlouho - do r. 1824. Když kupoval v r. 1784 grunt čp. 17 od Matěje Ščurka za 150 zl., dostal kromě obvyklého hospodářského nářadí 4 koně (!) a 4 krávy. Do pozemkové knihy bylo zapsáno: „Podle písebného reversu jest Matěj Ščurek, když skrz svú neduživost ani do kanceláře přijít sobě netroufal, svůj třidniacky grunt z obzvláštní náchylnosti nejbližšímu příteli Janu Rzehakovi ze vším k němu patřejícím právem a příslušenstvím zapsati dal”.⁵⁷ Oborní plat do rentů byl vysoký 7 zl. 14 kr. Jan Řehák se narodil 1.11.1750 v Janovicích a když bydlel s manželkou Marinou na Pražmě, narodil se mu - jako druhorozený z deseti dětí - syn Martin⁵⁸ Otcí fojtovi se zřejmě dařilo výborně, neboť mohl poslat Martina na studie. Jak vidno, syn studoval znamenitě, protože v poz. knize je ke dni 24.2.1835 zápis, že panu **Martinu Řehákovi**, arciknížecímu inspektoru v Těšíně, připadl dle testamentu a řízení 3.12.1834 zahradnický grunt po neb. fojtu Janu Řehákovi v ceně 360 zl.CM.⁵⁹ Pan inspektor Řehák nefojtoval dlouho; už 4.6.1835 prodal vše se zahradami, orací zemí, loukami, též pašunek zvaný Sykorky a též kus země řeč. Na Očkové, kde stojí chalupa čp. 5, svému bratranci **Františku Řehákovi** za 800 zl. CN

Další osud této usedlosti byl neobyčejný, i když v éře feudalizmu příznačný. Dne

Údolí Morávky, Nytravá
sbírka M. Kročka

Údolí Morávky, Nytravá.

Frýdek
foto Miloslav Kroček

25.1.1838 byla mezi velkovévodským direktoriálním úřadem v Altenburgu a Franzem Rzehakem uzavřena dohoda, dle níž Franz Rzehak svou salaš v horách a tamtéž louky a pole o celkové výměře 10 jochů 1575 čtver.sáhů předává „*ctěnému panskému frýdeckému ředitelství resp, jeho císařské výsosti nejosvícenějšímu panu arcivévodovi Karlu se všemi právy ...jak on a jeho předkové tyto reality dle privilegia... vlastnili, a to na všechny časy, a zřídá se příslušné privilegiační listiny. Zato je Franzi Rzehakovi navždy prominuta na*

jeho zahradnickém gruntu čp. 17 váznoucí robotní povinnost 156 pěších dnů, takže tato realita je nadále prosta roboty a on je od nynížka zbaven odvádění daní a břemen...”

O dva roky později byl grunt čp. 17 oceněn na 2000 zl.CM. V r. 1838 byl fojtem **Anton Skotnica**, také v r. 1840. V r. 1843 a dalším je zmíněn fojt **Ignác Kohut** na velkochalupě čp. 49 v Malém Lipovém pod Lipinou s loukou Bařonkou. V r. 1848 je zmíněn fojt **František Kačíř** a v r. 1849 byl posledním fojtem na Morávce **Josef Meca**, který v r. 1843 koupil od otce Jiříka zahradnický třídnácký grunt čp. 107 s loukou Krabičankou na Lipové Kyčeře za 450 zl.CM⁶⁰

Ve fojtské funkci se v Morávce vystřídal asi 7 rodů.

Morávka má katolickou faru v Pražmě a kostel sv. Jana Nepomuckého z r. 1814.

Nová Ves

Tato dědina byla založena patrně v r. 1606. V r. 1636 bylo tu 24 zahradníků (vč. fojta a mlynáře) a 3 chalupníci, v r.1664 stejně tak a v r. 1770 24 zahradníci a 52 chalupníci.

V nejstarší poz. knize novoveské je k r. 1610 zápis, že fojtvství koupil od **Jana Kašparového** za 150 zl. **Jan Charbula**. Ten však již v r. 1614 prodal zahradu synu **Adamu Charbulovi** za 150 zl. Adam získal fojtskou funkci a podržel ji zřejmě až do své smrti v r. 1659, kdy byla tato zahrada prodána **Řehoři Milatovi**, který je jako

fojt zmíněn naposledy v r. 1672. Nemá nadání, avšak koná povinnosti jako jiní fojti a proto také drží stráž u zámku o jarmarcích, robotu nekoná, ale od platů osvobozen není; dává grunt. platu 48 gr., berni 5 zl., 4 slepice a 8 vajec.

O dalších fojtech je zpráva až z r. 1741, ale dosti přesné zápisy o minulosti gruntu tehdy fojtského, dovolují poznat více

o rodu, z něhož pocházel fojt **Jura Král** zmíněný v tomto roce. Usedlost s pozdějším čp. 57 zdědil Václav Král v r. 1656 po otci Janovi. Otec mu prodal „*dobytek valašský*” - 50 ovcí po 1 zl., 8 (!) dojných krav, hříbě a 5 prasat - statek jistě mimořádný. Když v r. 1688 předával Václav hospodářství synu **Mikuláši Královi** s oborou Sítiankou, přidal mu 3 koně, ale i starost o 9 sourozenců a vymínil si kromě pole louku na Sítiance, 2 jabloně - vendlík a křehuvku, slivky za potokem, na placu špichř a další.⁶¹ Mikuláš je jako fojt zmíněn v r. 1713. Po něm syn **Jura Král** (již výše zmíněný) převzal statek i funkci, s třemi koňmi, v r. 1719, i s velmi štedrým výminkem pro matku: 12 záhonů, kus lúky na Sítiance, ujmisko v horách nad Jamníkem, zahrada při domě a v ní všechno stromoví, též 2 jabloně - vindlík a sládků v zahradě hospodáře, v domě aby místo měla, špichýř, 2 komory, chlív na kopečku, v stodole 1/4 súseka, krávu a tele s hospodářskými pást.⁶² Opravdu výjimečné dokonalé zaopatření !

Mikuláš Král fojtoval asi až do r. 1748, kdy zemřel. Jeho bratr a nástupce Tomáš Král seděl na otcovském gruntě čp. 57 až do r. 1783, ale není jisto, jak dlouho a zda vůbec byl fojtem. V r. 1770 je totiž jako fojt zmiňován **Martin Milata** na gruntě čp. 86, asi potomek někdejšího fojta Řehoře. Plnil všechny rychtářské povinnosti včetně stráže u zámku a k tomu odváděl ještě grunt. peníze, 4 slepice, 9 vajec a 1/2 štuky příze.

Ukončení funkce fojta Martina Milaty není známo. Současně mizí i zprávy o dalších fojtech. Na dlouholetém fojtském gruntě čp. 57 se po prodeji z rukou Tomáše Ktrále do držení rodu Jurečků v r. 1783 vystřídali do r. 1850 tři jeho příslušníci - Ondřej, Josef a Jan, ale nikdo z nich nebyl v pozemkové knize zván fojtem.⁶³

V Nové Vsi se ve fojtské funkci uplatnili příslušníci 4 - 5 rodů.

Panské Nové Dvory.

Tato nejmenší ves na frýdeckém panství byla zřízena v r. 1664 Janem Bernatem hrab. z Pražmy z panského folvarku poté, co si vrchnost uvědomila, že dvorské hospodaření na půdě značně bahnitě je nevyhovující a že po rozdělení poddaným bude moci je donutit k lepším výsledkům.

Na začátku zde bylo jen 5 chalup, bez fojta. Urbář z r. 1770 vykazuje již 5 zahradníků a 16 chalupníků.

Nejstarší zápis v pozemkové knize je až z r. 1688, týká se chalupy pozdějšího čp. 15, ale nikoli fojtu. Prvním zmíněným fojtem byl **Jan Charvát**, jehož otec Jura koupil v r. 1698 za 20 zl. od vrchnosti kus země pro chalupu pozd. čp. 21, kterou pak v r. 1709 prodal za 8 zl. řečenému synu Janovi. O něm se v r. 1740 pozemkové knize píše jako o nynějším fojtu novodvorském a jako o „*latinaku (?) a včelaři panském*“⁶⁴ Hospodařil do r. 1765, kdy chalupu převzal syn Martin, ten však se fojtem nestal. Nové jméno fojta se objevilo v urbáři z r. 1770 a to **Jiří Válek**, který již tehdy byl fojtem na volné zahradě čp. 11, kde platil značně vysokou grunt. činži 9 zl. 53 kr. Po něm dosedl na tento volný grunt **Jura Mohyla**, manžel jeho vdovy. Na statku byl velký počet zvířectva: 3 koně, hříbě, 4 krávy, 3 telata a 2 prasata. V r. 1789 převzal statek po otčímovi Mohylovi **Jan Válek** v kupní ceně 60 zl. a dostal přídatkem 2 dobré koně, 2 prasata a další příslušenství; otčím si vymínil kromě svobodného pomeškání, otopení, osvícení a kusu orného pole ještě zahradu „*od jabloně bujnošky až po plot za sadem*“. V r. 1812 převzal od otce Jana jeho syn **Jiří Válek** privilegovaný zahradnický grunt v ceně 300 zl. s laudemiální loukou v ceně 100 zl. Platy měl poměrně vysoké: gruntovní činži 8 zl. 41 kr., oborní plat za louku 1 zl. 12 kr. a činži za osvobození od roboty 3 zl. 36 kr. Rychtářem nebyl dlouho, již v r. 1815 a 1818 jsou zmínky o fojtu **Ignáci Bojdovi**; ten však nebyl zdejším osedlým. V dalších letech nejsou zprávy o zdejších fojtech soustavné; v r. 1835 a 1839 byl fojtem **Josef Kočvara** na čp. 11 - od r. 1820 manžel vdovy po fojtu Jiřím Válkovi. A v r. 1840 je zmíněn fojt **Ondra Skarabela**, který rovněž nebyl zdejším osedlým.

Fojti v této obci byli příslušníky asi šesti rodů.

Pazderna

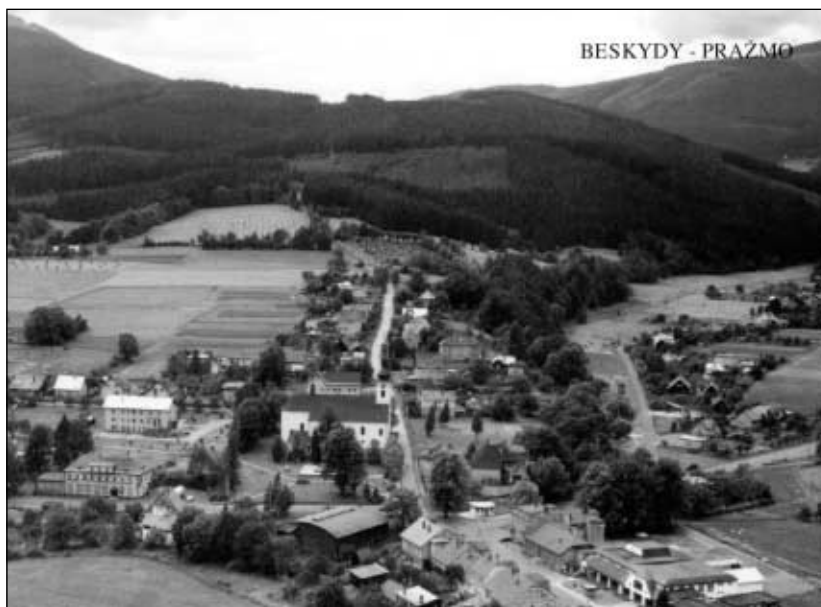
Tato ves existovala již v r. 1573. V r. 1580 zde bylo 14 zahradníků, v r. 1636 17 zahradníků a 1 chalupník, v r. 1664 17 zahradníků a 6 chalupníků, v r. 1770 17 zahradníků a 19 chalupníků. V r. 1848 tu byl tentýž počet zahradníků, ale již 28 chalupníků.

Prvně zmíněným fojtem byl **Jura Zajíc**. Kdy ho vrchnost zvolila, není známo, víme jen, že platil pánu ročně 52 gr. 3 hal. a dával mu 4 slepice a 15 vajec. V r. 1640 odešel Zajíc na výmínek a vyhradil si nějaké zrno, 6 záhonů na „*všelijaké potěpy*“ a 2 krávy. Po něm dostal funkci **Tomáš Kubičkův** jinak **Hýl**, který platil

grunt. peněz z jako jeho předchůdce, ale k tomu ještě 5 zl. berně a dával 30 vajec. Tomáš Hýl fojtoval asi do r. 1665, kdy zemřel. Vrchnost nesvěřila funkci fojta jeho synu Václavovi nýbrž **Janu Tkáčovi**. Jeho „vláda“ trvala nanejvýš do r. 1676, kdy ji převzal **Matěj Chvist** jinak **Damek** z pozdějšího čp. 16, kterýžto zahradnický grunt koupil v r. 1658 od otce Adama za 125 zl. Pravděpodobně fojtoval do r. 1701, kdy grunt od něho koupil syn Václav. Ten však není uváděn jako fojt, takže vzniká zde mezera, nejvýše do r. 1720, kdy 4. 11. udělil František hrabě Pražma privilegium **Matěji Tesarčíkovi**, jímž ho ustanovil svobodným fojtem na dědičné fojtství za 100 zl. hotově zaplacených. V r. 1748 Jan Nepomuk hrabě Pražma obnovil toto Privilegium **Jiřímu Vitáskovi**, zeti Matěje Tesarčíka. Vitásek koupil od tchána zahradu a fojtství již v r. 1741. Odtud na tomto gruntě čp. 7 seděli Vitáskové jako fojti v dalších dvou generacích - syn Jiřího **Ondra Vitásek** od r. 1776 do r. 1824 a jeho syn **Jiří Vitásek** od r. 1824 do r. 1852, kdy statek koupil Johann Weissmann.

Ve funkci fojta se tu vystříдалo nejméně 5 rodů.

Pražmo

Tuto malou obec založil v r. 1777 Jan Nepomuk hrabě Pražma a to tak, že od Raškovic oddělil část pozemků, kde byla jelení obora a od Morávky území, na němž stál původní dřevěný kostel. Ten je již zděný, pochází z r. 1814 a je zasvěcen sv. Janu Nepomuckému.

Při svém založení mělo Pražmo 58 usedlostí, na konci feudálního řádu asi 65 domů.

O životě obce během 70 let je málo zpráv. Totéž platí o místních fojtech. Je známo jen několik málo jmen bez dalších podrobností. Tak

Pražmo
sbírka M. Kročka

Pražmo
sbírka M. Kročka

v r. 1804 je zmíněn fojt **Jakub Kafka**, v r. 1816 byl fojtem **Antonín Šigut**, v r. 1833 **Ignác Kohut**, který byl fojtem ještě v r. 1840.

Pržno

Ves založená v r. 1573 měla dle urbáře z r. 1580 15 usedlých, v r. 1636 10 sedláků a 2 zahradníky, v r. 1664 11 sedláků, 3 zahradníky a 4 chalupníky, v r. 1770 10 sedláků (vč. fojta), 4 zahradníky (vč. mlynáře) a 19 chalupníků.

Obec od nepaměti platila ročně 2 zl. 18 gr. do panských rentů za dovolení lovu ryb v řece Ostravici.

Až do r. 1728 byl zdejší fojt jmenován vrchností, v tomto roce se stal volným a dědičným.

Prvním známým fojtem byl **Řehoř**, zmíněný jako „starý fojt prženský“ v zápise v nejstarší poz. knize z r. 1608, kdy fojt **Jan** prodal grunt svému synu **Mikulášovi** za 140 zl. Ten nemá

Pržno, fojství
foto Miloslav Kroček

nadání, ale kromě stráže na zámku a dalších fojtských povinností platí 22 gr. 6 den. grunt. peněz, dává 3 slepice a 10 vajec a jakožto držitel mlýna o jednom kole platí z něho vysokou činži 50 zl. (!) a dává 2 husy o sv. Martinu a vykrmuje pro pána 1 vepře. V r. 1637 koupil od Mikuláše mlýn hrabě z Oppersdorfu za 175 zl. V r. 1639 prodal Mikuláš fojství **Matěji Balusovi** za 260 zl., přidal mu 4 koně (!), vůz celý kovaný a další hospodářské potřeby „item všecko co v domě hřebíkem přibito jest a ničeho toho hybano býti nemá“ a kromě obvyklého výminku si vyhradil 3 krávy a včelín všecek i se stromovím.⁸⁵

V r. 1651 prodal Balus grunt svému zeti **Václavu Prženskému** za 120 zl., přidal mu mj. 3 krávy a 2 vozy a vymínil si půl včelína se sadem, dvě zahrady a 4 krávy (!). Václavovi dá jako pomoc ročně 13 gr. 6 den. a jednu husu. V r. 1658, po smrti fojta Prženského koupil grunt **Martin Brantal**; není sice výslovně zván fojtem, ale z kupní ceny 240 tol. dá soudit, že dostal i fojtskou funkci. Vdova Prženská si zajistila nejen 4 krávy a 2 bravce, ale i 1 koně. Už v příštím roce prodal Brantal grunt švagru **Janu Kovalovi** za 220 zl., ale ten po roce pustil grunt **Anně** vdově po Václavu Prženském, která se tak z výměnkářky stala opět fojtkou. Ta se asi v r. 1662 vdala podruhé za **Václava Šebestu**. V r. 1693 však opět ovdověla a prodala statek Martinu Lyčannému za 115 tol. Její výměnek je neobvyklý: Hospodář jí sice bude její 3 krávy svým pastýřem pást, ale ona bude hospodáři v létě i v zimě po jednom dni robit, platit mu ročně 12 gr. jako výpomoc a dalších 12 gr. za dřevo. Protože se v tom zápise mluví o dluhu fojtovi spláceném, lze soudit že Lyčanný nebyl fojtem.

V r. 1696 prodal Lyčanný tento selský grunt **Ondrovi Vochalovi**, který ho splácel do r. 1717 a byl skutečným fojtem. Rok nato zemřel a statek zdědil jeho syn **Josef Vochala** za 115 zl.; dostal sice 3 koně přídavkem, ale musel se postarat a matku a vybavit 9 sourozenců. Ač není výslovně uvedeno, pravděpodobně byl fojtem.

Roku 1728 se fojtský úřad přenesl na grunt Klepáčovský, pozdější čp. 33. **Jan Klepáč**, který koupil otcovský statek za 200 zl. se 4 koňmi, hříbětem, dvěma vozy a jiným nářadím, získal v onom roku pro svůj grunt osvobození od robot a povýšení ho na volné a dědičné fojství tím, že zaplatil hotově 127 zl. vrchnosti, tehdy Františku Vilémovi hrab. Pražmovi. Syn tohoto pána - Jan Nepomuk - potvrdil Klenáčovi toto privilegium dne 5.12.1748. Nástupcem fojta Jana se stal v r. 1751 jeho syn **Josef Klepáč**, který měl otci zaplatit „z lásky otcovské“ jen 180 zl., přesto musel vrchnosti zaplatit jako 10%ní laudemium 32. zl. ze skutečné ceny statku. Ten byl zřejmé

zámožný - byly tu 4 koně, mnoho všelikého nářadí a pěkný výminek matce, která dostala svobodné meškání v osobité chalupě, 1/4 súseka v stodole, 3 kusy země, louku, která od starodávna při výminku byla, 2 krávy a ročně sáh dřeva a za to se gazdovi odvděčí tím, že mu každoročně dá 30 kr. „na železo“ a jeho pastýři dvakrát týdně snídani a každý rok nové krpce.⁶⁶

V r. 1778 se ujal fojtství syn Josefův **František Klepáč** a to za plat 170 zl. (laudemium však činilo opět 32 zl.). Na gruntě jsou 3 koně, otec Josef dostal štědrý výminek se třemi kravami. V r. 1789 prodal František Klepáč svoje výsadní fojtství svému nevlastnímu bratru **Tomku Mohilovi** za 520 zl. Ale už za 7 let prodal Mohila fojtství **Jiřímu Fucimanovi** za 1000 zl. Přídavek byl vskutku mimořádný: 3 koně, 3 krávy, 4 jalůvky, 3 prasata, 13 ovcí, 4 kury, kohút, množství různého selského nářadí a „vše co hlínu přimazáno a hřebíkem přibito jest“, jakož i hodné orné půdy a úrody.⁶⁷

V r. 1800 prodal Jiří Fuciman fojtství synu **Martínu Fucimanovi** v ceně 700 zl. Neběžná dohoda mezi otcem a synem: otec bude ještě dva roky hospodařit s plnými požitky a po nástupu syna dostane kromě role, louky, místností ve stavení a chlěva 3 krávy a ročně 3 sáhy dřeva. V r. 1819 se fojtství vrátilo rodu Klepáčů a to tak, že Martin Fuciman prodal vše **Martínu Klepáčovi** za 2000 zl. Roku 1834 ujal fojtství po neb. otci Martinovi jeho syn **František Klepáč** v ceně 2000 zl. WW (aneb 800 zl. CM.). Matka na výminku má mít 3 krávy, 2 svině, 9 záhonů orací země na Břehu a celé Břehové pole.

V r. 1844 prodal František Klepáč své fojtství švagru **Františku Gureckému** za 4073 zl. PM.

V Pržně se ve fojtské funkci vystřídalo 10-11 rodů.

V obci se nachází filiální kostel PM z r. 1910.

Staré Hamry

Tato horská ves vznikla v rámci pasekářské kolonizace až v r. 1639. V r. 1664 měla jen 18 chalupníků, v r. 1770 již 13 zahradníků vč. fojta a dvou mlynářů, a 55 chalupníků.

Fojt neměl nadání, ale později (viz dále) byl osvobozen.

Již při založení obce v r. 1639 koupil od vrchnosti za 15 zl. kus země pro chalupu **Jura Duda**, předek několika generací hospodářů toho jména na gruntě pozdějšího čp. 1. V r. 1664 drží tento Jura paseku „fojtovou“ a paseky u řeky Ostravice a za to vše platí (poměrně hodně) 2 zl. 36 gr., berní 4 zl., 2 slepice a 12 vajec. V r. 1684 prodal Jura chalupu s pasekami synu **Janu Dudovi** za 70 zl. Hospodářství se zřejmě dařilo,

když výměnkář Jura si mohl zajistit 3 krávy, louku v Jamčiku a celý včelník s ovocnými stromy. **Jan Duda** měl osm dětí - z nich nejstarší byl syn Jan, který se v r. 1705 ujal dědictví po otci. Tento Jan Duda, který ke svému statku přikoupil mlýnek, stal se - neznámo kdy mezi r. 1720 a 1738 - volným fojtem. V r. 1738 zemřel a pozůstalí se usnesli, že jeho starší syn Jan, protože je „všecken skrz porubání pokaličen a ožebračený“, není schopen tuto živnost a volenství s mlýnkem zastati a proto dědictví pustili prostřednímu synu **Josefu Dudovi** za 125 zl.⁶⁸

Zápis o tom pokračuje opravdu jedinečným vyjádřením zámeckého písaře o zemřelém fojtu Janovi: „... ve svém živobytí byl

člověk dobře zachovalý, fojt zasloužilý, v osobě své tak podnikavý, jemuž v našem panství podobného nebylo, pro svou usta-vičnou ctnostnou veselost velkým i malým příjemný, tak i při posledním obnovení staniíc mezi panstvem Hochvaldským a zdejším nejenom dobré vysvětlování dávati, nýbrž také unavené pány deputované oficíry svou přítomností obveselovati se vynasnažil.“⁶⁹

Josefova matka Anna si vymínila kromě role sad ve včelině, hrušku michalonku za stodolou, jablůň jednu nad přílačkem a druhou za stodolou, louku v Jamníku, drva dle potřeby a 2 krávy, naproti tomu ona dá hospodářovi na pomoc ročně 18 gr. a pastýři troje krpce.

R. 1756 „budúc Josef Duda těžkou nemocí navštíven při dobrým rozumě učinil poručenství ve prospěch nejstarší dcery *Mariany*“. Ta se provdala za **Jakuba Kuchejdu**, který se předtím vykoupil z poddanství na hukvaldském panství a stal se tak výsadním fojtem v Hamrech. Jeho tchán Josef zanechal zajímavé dluhy, mj. dlužil arendářovi do Frýdku 7 zl., šenkýři do Frýdlantu 5 zl., šenkýři do Bystřice 5 zl. a do panských důchodů 25 zl. za pivo. Jakub prodal v r. 1793 svůj volný zahradnický grunt a výsadní fojtství s mlýnkem svému synu **Janu Kuchejdovi** za 250 zl. Výminek otci a matce stanoven jako dříve, k tomu 6 sáhů dřeva. Pohřeb otce stál 17 zl.!

Fojt Jan Kuchejda „je opovázán panské platy a kontribuci od obce vybírati a na zámek odváděti, panský šenk věrně a pilně prováděti, v čas zboža a sena klidění při svých dělnících státi a k robotě je doháněti“.⁷⁰ R. 1818 prodal Jan Kuchejda synu **Jiřímu Kuchejdovi** zahradnický grunt neb výsadní fojtství s mlýnkem a loukou Binionkou a s půlsalašem kravarským v Jamníku v ceně 400 zl. Dle urbáře z r. 1770 platí 3 zl. 31 kr. grunt. peněz a z mlýnku 3 zl., z průměrku role 1 zl. 4 kr. a dává 2 slepice a 16 vajec. Je povinnen „kontribuci vybírati a věrně na zámek odváděti, panské pivo a goralku věrně a pilně bez fortelu

šenkovati, v čas sena a zboží klidění aneb k plavení dřev při panských robotězích státi a k drábům docházeti".⁷¹

V r. 1850 byl statek oceněn na 3636 zl. CM.

Ve Starých Hamrech se o rychtářskou funkci podělily jen 2 rody.

V obci se nachází farní kostel sv. Jindřicha z r. 1865

Staré Město

Je to asi nejstarší obec na frýdeckém panství, vznikla neznámo kdy, dávno před založením města Frýdku, je to nepochybně někdejší Jamnice uváděná v soupisu biskupských desátek z r. 1305 a ještě dříve - ve zprávě o čtrnácti vesnicích povinných taczem kostelu v Rybníku z r. 1223.⁷² Město Frýdek bylo založeno až ve 2. pol. 14. století.

V r. 1580 bylo tu 20 osedlých, v r. 1636 17 sedláků včetně fojta a 2 zahradníci, v r. 1664 16 sedláků, 3 zahradníci a 6 chalupníků, v r. 1770 15 sedláků vč. fojta, 3 zahradníci a 36 chalupníků.

Fojt volený vrchností neměl obdarování do r. 1726, kdy byl osvobozen.

V urbáři z r. 1580 není jméno fojta uvedeno. Nejstarší zmínka o fojtovi je v nejstarší poz. knize staroměstské k r. 1608 a to o **Pavlu Jurákovi** vers. Volném, který tehdy seděl na fojstství podle listu Přemyslava, knížete Těšínského z r. 1399. Tato usedlost dostala později čp. 9. Pavel Jurák je jako fojt zmíněn ještě v r. 1610. V r.

1622 byl fojtem **Václav Ľaptuch**, v r. 1627 Václav Hýl (běží asi o jednoho a téhož muže). Protože však na jiném místě v PK je k r. 1615 zapsáno, že Anežka Juráková prodala grunt synu **Klimentu Jurákovi** a ten platí roční peníze jako fojt do r. 1641, není držení úřadu v těch dobách jasné. Kliment je jako fojt uveden v urbáři z. 1636 a ještě v r. 1641 a 1646; zemřel v r. 1651. Jeho grunt zdědil syn Mikuláš, ale nikoli fojtský úřad. Ten už v r. 1649 přešel opět na jméno **Václav Hýl** zvaný Ľaptuch. Je fojtem i v r. 1664 kdy

kromě ospu, 4 slepic a 15 vajec platí poměrně vysokou kontribuci 16 zl. Hýlové seděli na selském gruntě pozdějšího čp. 51. Václav Hýl byl asi fojtem až do své smrti v r. 1682.

Na pozdějším čp. 11 seděl v té době rod Kocichů - pozdějších fojtů. Jejich předek Jiřík je zmíněn v r. 1621, následoval ho syn Havel. Syn tohoto Havla, **Jura Kocich**, je jako fojt zmíněn v r. 1694 a 1697 a zemřel v r. 1721. Tehdy se statku a funkce ujal jeho syn **Josef Kocich** za 195 zl. A ten byl dekretem Františka hrab. Pražmy v r. 1726 ustanoven fojtem do konce života a osvobozen od všech robot za roční plat 10 zl. Jan Nepomuk hr. Pražma povýšil v r. 1748 grunt na výsadní volné fojstství, za což musel Kocich složit hotově 400 zl.! a přesto ročně platit 6 zl. do panských důchodů a „*vybírat v dědině povinnosti panské, císařské a zemské, odevzdávat je na zámek jak jiní zákupní fojtové činí a řádně spravovat panský šenk*“.⁷³

V r. 1759 se stal nástupcem Josefa jeho syn **Jan Kocich**. Urbář z r. 1770 jemu - ač výsadnímu fojtovi - stanovil nejen 36 kr. grunt. činže a 7 zl. 12 kr. robotní činže, ale i dosti veliký osep obilí a stále 4 slepice a 15 vajec. Od r. 1776 byl fojtem **Václav Gach**, manžel vdovy po neb. Janu Kocichu, a to do r. 1794, kdy otčím ustoupil **Ondřeji Kocichovi**, synu Jana. Ondřej však brzy zemřel a tak se v r. 1806 jeho vdova **Veronika** stala fojtkou.

V r. 1828 (zřejmě dodatečně) byl do PK vtělen obšírný zápis o povinnostech, které ona, nyní provdaná za Martina Vochalu, má konat z titulu majetnictví selského gruntu a privilegovaného fojstství v ceně 1200 zl. Kromě peněžních a naturálních dávek (jsou totožné s dárkami v r. 1759) musí „*všechny sedláky a jiné sousedy k vybavení panské roboty pilně přidržeti ... a naprotiv tomu má moci trunku tj. goralku panskú a pivo městské bez fortelu a podvodu (!) v cymentyrovaných nádobách spravedlivě šenkovati, včemž ji žádný sused překážky činiti nesmí*“.. (Jak si asi tato žena-rychtářka poradila s drsnými chlapy?)⁷⁴

Na jejím statku byli tehdy 3 koně, 2 krávy, býček, 2 prasta, 4 slepice a kohout. Ale již v r. 1829 odešla Veronika na výminek se 4 kravami a jalovicí a prodala grunt **Janu Valíčkoví** za 2400 zl.

V r. 1849 se majiteli fojstství stali **František a Barbora Kašperští**.

Ve Starém Městě se ve fojtské funkci vystřídalo 4 - 5 rodů.

Žermanice

Vznik této vesnice nelze bezpečně časově doložit. Jisto však je, že měla společné osudy s obcí Horní Bludovice a protože tato obec sahá

Staré Město, kostel sv. Josefa
foto Miloslav Kroček

svým původem do 14., ne-li již 13. století, je možno Žermanice považovat za vesnici na frýdeckém panství z nejstarších. Její jméno - ve tvaru Zylmanice - se objevilo poprvé v r. 1483.⁷⁵ Koncem 15.stol. patřilo panství hornobludovské Václavu Hřivnáči na Polské Ostravě a frýdecké panství držel tehdy v zástavě Jan Trnka z Ratibořan. V r. 1490 koupil Trnka od Hřivnáče obec Žermanice za 200 uh.zl. a daroval ji městu Frýdku do dědičného majetku. Tak se Žermanice staly dvojnásobně poddanskou obcí, jejíž občané robotovali a platy odváděli nikoli zámecké vrchnosti, nýbrž městskému magistrátu. A nebyla to obec z nejmenších ani z nejchudších! Pozemkové knihy přesvědčivě prokazují, že majetkové poměry osedlých se zcela rovnaly hospodářské situaci osadníků v ostatních obcích panství.⁷⁶

Dějiny Žermanic dokonale zpracoval Isidor Valošek v knize Žermanice za feudalismu.⁷⁷ Vše, co bych snad měl o žermanické minulosti v rámci této studie uvést, by bylo excerpováno z tohoto díla, což by nebylo poctivé. Zájemce o hlubší minulost Žermanic odkazují tudíž na Valoškovu cennou knížku. Ve sledu fojtů, jak je uveden na s. 85 této knihy, bylo však nutno provést několik změn, upřesnění a doplnění.

Okolo r. 1600 měla obec 5 sedláků, asi v r. 1650 liž 12 sedláků, v r. 1770 stále 12 sedláků a 17 chalupníků, v r. 1848 stále jen 12 sedláků, ale již 27 chalupníků.

Žermaničtí fojti měli v zásadě podobné povinnosti jako fojti ostatních obcí frýdeckého panství, šenkovali panské pivo a kořalku a dohlíželi na robotníky, stráž u zámku sice nekonali, ale každou sobotu se museli hlásit na magistrátu k převzetí robotních příkazů na další týden. Žermaničtí fojti seděli trvale na gruntě s mlýnkem pod čp. 1, od r. 1805 čp. 32.

Nejstarší zmínka o zdejším fojtu je v „železně“ gruntovní knize frýdecké,⁷⁸ kde zápis z 13.12.1559 mluví o postavení mlýna a o fojtu **Václavovi**. Dalším známým fojtem byl **Šimon**, o němž je zmínka v grunt. knize frýdecké (G 530, f.586) k r. 1584. Teprve až k r. 1633 je zmíněn fojt **Jan** (není jisté, že byl synem Šimona). Tento Jan se jako vdovec oženil v r. 1667 s Kateřinou a v PK je o tom učiněn obšírný zápis, že „berúc já sobě ji za věrnou a upřímnou manželku do mej a její nejdelší smrti a chtějíc ji pořádkem práva opatřiti, jest vůle má, že jí ve věno oddávám třetinu spoltitství mého i do toho všeho, co nám milý Pán Bůh v hospodářství požehnati ráčí, bude-li se ona podle církve svaté katolické ke mně zachovávatí“.⁷⁹

Jan fojtoval dlouho a během jeho fungování (ne-li dříve) došlo k osvobození statku od roboty, neboť když v r. 1672 předal Jan fojstství synu

Tomášovi (za 330 zl.), tak to byl grunt s privilegiem. Hospodářství se patrně vedlo velmi dobře, když matka-vdova Kateřina si za vlastní peníze postaví chalupu a k tomu dostane „půl lúky pod leskem Liščinů a půl téže Liščiny pro dřevo na topení od vrchu až po studánku“, o dvou kravách pasených s gazdovými ani nemluvě. „Item ščepoví na mezi Jana Tobiáše má ona s ním napoly užívati, totiž co spadne na stranu fojstství, to ona má bez hamarův užívati, jakož i hrušky na mezi Jakuba Šedého má podobným způsobem užívati. Dále jablon valduvka vyšní jí samé k užívání přináleží“. I neb. fojt Jan mohl štědře pamatovat na svou duši, neboť „fundaci ke kostelu brušovskému učinil taková, aby z mlýnka k fojstství náležejícímu každoročně 1 zlatý jistého platu oddáván byl, z kteréhožto při svátku sv. Jana Zlatoustého každoročně na budící věčné časy za duši jeho mše se slúžiti má“.⁸⁰

Tomáš hospodařil jen krátce, zato velmi zle. Zemřel již v r. 1679 a po něm zůstala spoušť. „Vidouc úřad, že fojstství k dokonalému spustošení je přivedeno a na větším dílu zafantováno, tehda jest s vůlí všech creditorův tenž úřad to fojstství s Privilegium, s mlýnkem, rolemi, třemi koňmi a všemi svrchubami k selskému hospodářství náležejícími odprodal za 360 zl.“ švagru Tomáše **Šimku Michalkovému**. To však opět nebyla tuze dobrá volba, protože za necelý rok „nemohúc Šimon Michálek tomu fojstství zadosti učiniti a pro nemožnost závdanku v hotovosti poodložiti, tehdy jest takové své fojstství s obdáváním na ně slavným, s třemi koňmi a všemi selskými svrchubami za 360 zl.“ odprodal v r. 1680 **Pavlu Stoklasovi**. Ten byl schopen hned při zápisu složit vysoký obnos 236 tol. na vyvážení všech zafantovaných polí a také 14 let hospodařit úspěšně, ačkoliv měl na starosti tři výměnkáře - Kateřinu po neb. fojtu Janovi a Šimona Michálka, se ženou.

16.3.1694 postoupil Pavel Stoklasa neb Folvarčným své fojstství bratru **Matěji Stoklasovi** jinak **Folvarčnému** za 360 tol. „Budouc Pavel při dobré (ačkoli v těžké nemoci postavený) paměti a dobrým rozumu, též s consensem manželky Anny prodal atd.“ Fojtka Anna si zajistila zcela výjimečné postavení: „Až do konce roku 1694 bude ona všechno hospodářství držeti, chasu chovati a dívkám platiti, hospodář pacholkům zaplatit povinnen bude, ale košile jim fojtka dá. Pakliže by se ona s hospodářem srovnat nemohla, tehdy on jí jiné místo k meškání vybudovati má. Všechnen výminek (je podrobně popsán) bez nejmenšího zmatku a hudrování až do nejdelší smrti její svobodně užívati a držeti má a bude“.⁸¹

Starý fojt Pavel zemřel asi v r. 1699, jeho pohřeb stál 13 zl. V r. 1723 zemřel fojt Matěj

Folvarčný a volné fojství s vůlí vdovy Mariny a magistrátu bylo prodáno **Jiřímu Halamovi** za 550 tol. hotových peněz. Magistrát se tehdy vyjádřil, že by mohl sleviti z přísného monopolu města na pálení kořalky a šenk piva a dále, že by fojt mohl být „*třetího dílu účasten*“ při platbách či kupech žermanických, zvláště když „*on se proti Magistrátu zdvořilejší než nebohý fojt při soudach dle své povinnosti se zachová a tvrdšíjním nebude*“. Magistrát měl zřejmě špatné zkušenosti s poslušností dřívějšího fojta Matěje,⁸²

V r. 1735 prodal Jiří Halama fojství **Franci Kořínkovi**, manželi jeho „*schovanice*“ Mariny (která byla dcerou Adama Nováka) za 300 tol. hotově splacených. František Kořínek byl synem Jakuba Kořenka z Lískovce, volného sedláka, jehož statek dostal privilegium od knížete Kazimíra Těšínského v 15. století! Marina byla bohatou nevěstou. Halama jí věnoval 4 krávy a jalůvku a otec Novák jí přidal ještě další 2 krávy. Halama si zajistil mimořádně bohatý výminek; kupiteli předal sice 3 koně, ale sám si 2 koně ponechal, též 3 krávy, 2 svině, které se budou pást u gazdy, ten mu i dřevo na topení přiveze, Halama podrží zahradu „*i s kuzniú*“.

Kořínek fojtoval téměř 50 let, zemřel někdy před r. 1780, ale statek už několik let předtím upadal pro „*nedostatek*“ hospodáře, nevzchopil se ani v držení **Jury Tesarčíka**, který měl grunt, dle poručení neb. Kořínka dochovat jeho synu Ondrovi. Avšak ten zemřel v r. 1782 a tak bylo fojství prodáno v r. 1783 v licitaci za 770 zl. Kořínkovu zeti **Josefu Harabišovi** „*aby fojství totaliter do ruiny nepřišlo*“, jak se usnesla „*slovutná obec města Frýdku jakožto dědičná vrchnost a to volné fojství jemu jakožto věrnému poddanému poustupila*“.

Zdá se, že nový fojt hospodářství brzy zvelebil, neboť už 7.5.1789 byl statek i s mlýnkem prodán za 800 zl. Nový majitel, **Jan Dobiáš**,

musel přijmout podmínku, že prodávatel „*se svým statkem meškati bude až do sv. Michala* (tj. 29.9.) *až se na svým místě vybuduje*“. Dobiáš převzal 4 koně s dobrou zbrojí, čuníka, tele, 17 kop šindele a kopu slámy na došky.

Magistrát města Frýdku byl podstatně starostlivější a důkladnější v řízení žermanických fojtů, než bylo v praxi úředníků zámeckého panství v ostatních obcích. O povinnostech fojta v Žermanicích obšírně píše I. Valošek ve zmíněné knížce (s. 62, pozn. 119) a velmi podobný je zápis v PK z r. 1789, kdy je nový fojt Jan Dobiáš instruován takto: „*.... plníce všechny kondicie a výplaty peněz a panské povinnosti a laudemium do kasy městské a jiné fojtu příslušné povinnosti jako věrný náš poddaný a řídící dobrý pořádek v obci (povinen bude se také vynasnažit jednomu každému, obzvláště vdovám a sirotám, zastupovat) a na její dobro pozor dáti, obzvláště pak rozkazy ochotně plnit a co se každotyhodně na stafce rozkáže a nařídí v obci panské povinnosti vykonati, se usilovati, co by sedláci a komorníci, také chalupníci panštiznu zbývali, a žádných restů v platech ustanovených nedopušteti, než s ostrostí vybíratí a do kasy městské k daní jich přidržeti*“.⁸³

Jan Dobiáš zemřel již v r. 1794 a fojství v ceně 850 zl. zdědil jeho syn **František Dobiáš**. Na statku jsou stále 4 koně a další dobytek, fojt „*má vlastnost panské pivo a gořalku šenkovat, avšak musí je sobě sám přivézt*“. Po jeho smrti v r. 1814 došlo k licitaci a fojství koupil měšťan **Jan Sinsler** za 5850 zl.WW.⁸⁴ Ale ten už za dva roky (15.8.1816) prodal vše za 6000 zl. WW. **Janu Ježíškovi**. A když ten zemřel, prodala fojství jeho vdova Johanna svému synu **Františku Ježíškovi** 18.1.1848 za 2900 zl.CM. a zajistila si užívání mlýna a části fojství, 2 krávy, bukový strom a potřebné kletí.

V Žermanicích se v rychtářské funkci vystřídalo 10-11 rodů.

kPOZN MKY:

- 48 Viz pozn. č. 31
- 49 Pozemková kniha Kaňovice, G 601, f. 263v
- 50 Tamtéž, f. 264
- 51 Urbaniální komise slezská, sign.1036-listiny, s. 93
- 52 PK Kaňovice, G 602, f. 134
- 53 Tamtéž, f. 138v
- 54 PK Krásná, G 603, f. 54
- 55 PK Lubno, G 620
- 56 PK Morávka, G 629, f. 231
- 57 Tamtéž, f. 3
- 58 ZA Opava, matrika nar. Fr V, f. 173v : 25.10.1780
- 59 PK Morávka, G 629, f. 4
- 60 Tamtéž, f. 54
- 61 PK Nová Ves, G 689, f. 313
- 62 Tamtéž, f. 322
- 63 PK Nová Ves, G 690, f. 213
- 64 PK Panské Nové Dvory, G 626, f. 99
- 65 PK Pržno, G 547, f. 4
- 66 PK Pržno, G 646, f. 2v

- 67 Tamtéž, f. 6v
- 68 PK Staré Hamry, 591, f. 13v
- 69 PK Staré Hamry, G 592, f. 2
- 70 Tamtéž, f. 5
- 71 Tamtéž, f. 6
- 72 Valošek, I.: Žermanice za feudalismu, s. 6
- 73 UKS, sign. 1036 - listiny, s. 79
- 74 PK Staré město, G 627, f. 123v
- 75 Valošek, I.: c.d., s. 7
- 76 Pozemkové knihy Žermanic a Frýdku jsou uloženy v SOA Frýdek - Místek
- 77 Valošek, I.: Žermanice za feudalismu, Ostrava, 1958
- 78 PK Frýdek, G 527, s. 29
- 79 PK Žermanice, G 700, s. 8
- 80 Tamtéž, s. 7
- 81 Tamtéž, s. 2p ad.
- 82 Tamtéž, s. 409
- 83 PK Žermanice, G 701, s. 359
- 84 Tamtéž, s. 388, 369

Období let 1945-1959 v literatuře polských spisovatelů z českého Těšínska

Libor Martinek

Polská literatura vznikající na českém Těšínsku od 20. let 20. století se musela vyrovnávat s mnoha společenskými i kulturně-politickými zlomy, jež tvořily podmínky pro literární vývoj, a se zásahy, jež literární vývoj deformují, takže sama zápasila s problémy uměleckého a společenského prostředí, do něhož vstupovala, a které podmiňovalo i procesy sémiotizace literárního díla. Kontextová vázanost typická pro literaturu vznikající v době totalitního režimu (řečeno s Petrem A. Bílkem) má paralelu v kontextuální vázanosti regionální literatury na společenské a přírodní prostředí, důvěrně známé jen zasvěceným.

Po druhé světové válce se polská literatura českého Těšínska ocitla v komplikované situaci, neboť větší část historického těšínského Slezska byla, podobně jako po první světové válce, připojena k Československu, což bylo v protikladu s tradičními touhami zdejší polskojazyčné literatury, jež viděla svůj mimoestetický (didaktický a ideový) úkol v tom, že napomůže jeho obyvatelům, hlásícím se k polské národnosti, do země zaslíbené – do Polska. Obrat politického kurzu, spjatý s ofenzívou komunistického populismu, byl v tomto dělnickém a zemědělském kraji obzvláště zřetelný. Kromě toho situaci polské menšiny komplikovala skutečnost obsazení území české části Těšínska polskou armádou v roce 1938, která vyvolávala silné antipolské nálady u českého obyvatelstva. To mělo důsledky i v rovině institucionální, neboť s výjimkou novin *Głos Ludu* nebyly obnoveny předválečný polský tisk, ani početné polské organizace a mnohá družstva.

Literatura psaná polsky na českém Těšínsku přišla po válce o některé významné osobnosti. Básník, prozaik a překladatel (mj. Jiřího Wolkera a Vojtěcha Martínka) Adolf Fierla (1908-1967) zůstal v Anglii, dramatik Karol Berger

(1894-1953) v Polsku. Jiní tvůrci, mezi nimiž vynikli Paweł Kubisz (první léta po válce strávil v Lodži), Gustaw Przeczek (1913-1974) a debutující Henryk Jasiczek (1919-1976), se museli dané situaci přizpůsobit. Padesátá léta přinesla ještě vystoupení několika méně výrazných talentů jako byli Józef Krzywoń (1922-1990), Józef Pasz (emigroval do SRN), prozaička Anna Zawadzka (nar. 1921) a Karolina Ruszová (1925-1976).

Východiska k oživení polské literární tvorby a překonání izolace se hledala ve staronových heslech o slovanské jednotě a spolupráci nebo v prohlášeních o společném nepříteli i společném osvoboditeli¹ a v programové nové interpretaci dosavadní literární tradice, spjaté především se jménem básníka a jablunkovského tkalce Adama Sikory (1819-1871), nebo se jménem spisovatele a učitele z Hnojníku Jana Kubisze (1848-1929), určené sociálním kriticismem a hledáním „dějinné spravedlnosti“ pro utlačované. Po podpisu smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Polskem a Československem 10. 3. 1947 ve Varšavě (tamtéž obnovena 1. 3. 1967) bylo teprve možné oživení polských kulturních a literárních aktivit. Bohužel se ve smlouvě nepamatovalo v duchu stalinských zásad na práva národnostních menšin, což se neblaze projevilo v kulturním a společenském životě polské národnostní menšiny na českém Těšínsku.

Dědicem předválečného „Slezského literárně-uměleckého svazu“ (*Śląski Związek Literacko-Artystyczny*), který vznikl v roce 1937 (jeho předsedou se stal Paweł Kubisz) a jehož činnost přerušila válka, se v březnu 1947 stal „Polský kulturně-osvětový svaz“ (*Polski Związek Kulturalno-Oświatowy*), který v sobě od října téhož roku zahrnul i „Literárně-uměleckou sekci“ (*Sekcja Literacko-Artystyczna*), již

Titul Szyndzioty

Adam Sikora
kresba J. Walach

předsedal Paweł Kubisz. Přestože Sekce nepřijala žádný vyhraněný umělecký program, jejími oporami se stali spisovatelé z okruhu Głosu Ludu, orgánu Komunistické strany Československa vycházejícím v polštině v Ostravě – Paweł Kubisz, Gustaw Przeczek a malíř Gustaw Fierla (1896-1981). Głos Ludu zprvu redigovali syn Jana Kubisze Andrzej Kubisz (1915-1998) a Henryk Jasiczek (1919-1976). První číslo vyšlo 6. června 1945.

Polskou literaturu z českého Těšínska tiskl Głos Ludu v kulturní rubrice a také v přílohách a separátních otiscích. V letech 1947-1949 vycházela měsíční příloha Głosu

Ludu pod názvem *Szyndzioty* („Šindele“). Byla zaměřena na popularizaci literatury a kultury, snažila se např. podporovat regionální vazby spojující české Těšínsko s Polskem, navazovat na polský kulturní život, šířit informace z dějin vlastního etnika a propagovat zasloužilé regionální tvůrce.

Paweł Kubisz (1907-1968), autor básnické sbírky *Przednówek* („Předžatví“, Český Těšín 1937, 2. rozšířené vyd. Łódž 1946), psal poezii těšínským dialektem a pokusil se ji povznést na vysokou uměleckou úroveň. Sblížil se s polskou avantgardou, oceňovali ho například Józef Czechowicz a Julian Przybosz, s nímž se Kubisz seznámil v Těšíně, kde Przyboś působil jako polonista na gymnáziích, a který mu ukázal cestu k nové poetice a k pochopení autonomie literárního díla. „Předžatví“ obsahuje básně obžaloby a protestu vůči společenskému a národnostnímu útisku polské menšiny v Československu. Polský badatel Zdzisław Hierowski v této poemě nacházel podobnost s tvorbou

Petra Bezručů především ve sféře obrazů, hyperbolizace, patosu a konkrétnosti.² Fragment Kubiszova poválečného veršovaného dramatu *Opowieść wydziedziczonych* („Příběh vyděděnců“, 1949) byl uveřejněn pod titulem *Znam tylko jeden Śląsk* („Znám jenom jedno Slezsko“) také v Polsku.³ Dílo, formálně ovlivněné „Králem Duchem“ Juliusze Słowackého, už v titulu vyjadřuje nesouhlas s rozdělením Těšínského Slezska a jeho autor tento region vnímá jako celek v tradičním historickém smyslu, v němž interpretuje také společensko-historické procesy. Po válce vyšel Kubiszovi mimo jiné básnický arch

Pod Godulą w skałach skryte („Skryté ve skálách pod Godulou“, 1948).

Gustaw Przeczek založil své básnické skladby *Pamiętajcie* („Pamatujte“, 1945) a *Serce na kółczastych drutach* („Srdce na ostnatých drátech“, 1946) spolu se vzpomínkovou prózou *Kamienna Golgota* („Kamenná Golgota“, 1948)⁴ na zkušenostech z pobytů v koncentračních táborech Dachau a Mauthausen-Gusen. Pracoval jako kameník v kamenolomu Gusen a Kastenhofen. Setkal se zde s dalšími vězni, kteří psali verše, například s Poláky (Konstanty Ćwierk, Mieczysław Paszkiewicz, Grzegorz Timofejew, Zdzisław Wróblewski), s Čechem (Raimund Habřina), Rusem a Němcem, jejichž jména nejsou známá.⁵ Przeczek se zařadil do vlny soudobé poválečné polské literatury, která tematizovala národní válečné utrpení a mučednictví, kam patří i dobově frekventovaný motiv „slezské Golgoty“. Kromě toho je autorem dramatu pro školní a amatérské scény *Sloneczna wolność* („Sluneční svoboda“, 1947), *Poznajmy świat* („Poznejme svět“, 1947) a *Powiew wolności* („Závan svobody“, 1948). V 50. letech vydal sbírku *Drogi i ścieżki* („Cesty a stezky“, 1958), v níž podlehl schematizujícím a deklarativním tendencím. Tiskem vyšel fragment jeho starší hry *Ondraszek* („Ondrášek“, 1948) rozvíjející lidový zbojnický motiv. Hrdinou je zde vzbouřený sedlák, jenž hledá spravedlnost. Hra dokonce obdržela druhou cenu v soutěži lodžského týdeníku *Wies* („Venkov“) vyhlášené o nejlepší hru pro lidovou divadelní scénu. Je rovněž autorem hry *Złota wolność* („Zlatá svoboda“, 1947). Nedokončen zůstal jeho román *Tędy szła śmierć* („Tudy šla smrt“, 1969) o životické tragédii (36 obětí v neděli 6. srpna 1944) a posmrtně byl vydán soubor povídek *Odnajdywanie siebie* („Nacházení sebe“, 1976).

V letech 1945-1948 nastávají v dosavadní regionální koncepci literatury polské národnostní menšiny změny. Adresát literárního díla začíná být chápán univerzálně, forma překračuje tradiční představu literatury „pro lid“, jež preferovala téma nad jejím uměleckým zobrazením. Vedle literární tvorby psané v nářečí se začíná více prosazovat literární, spisovná polština. V ní psal svá díla Henryk Jasiczek (1919-1976), jenž se zprvu ve svých sbírkách poezie *Rozmowy z ciszą* („Hovory s tichem“, 1948) obracel k válečným zážitkům.

Objevují se rovněž variace a nápodoby místních pověstí, rozprávek a bajek určené lidovému čtenáři. Zpracovávání nepřekračuje výrazové možnosti jazyka ani obraznost tohoto okruhu. Preferována jsou témata spojená nejčastěji s každodenním životem beskydských horalů.

Paweł Kubisz

Za hlavního představitele této ohlasové tvorby bývá považován Adam Wawrosz (1913-1971), který v řadě povídek v nářečí *Na ścimiywku* (1959) a *Z naszej nolepy* (1969), ale i v poezii využíval dialektu a prvků lidového humoru. Své básně psané spisovnou polštinou (z nichž některé jsou inspirovány Wawroszovými vzpomínkami na pobyt v koncentračních táborech Sachsenhausen, Dachau a Grossborn) i těšínským nářečím sebral do sbírky *Niezapominajki* („Pomněnky“, 1. vyd. 1956, 2. vyd. 1968). Jeho nejceněnější prozaická a básnická díla spolu s články bránícími těšínskou lidovou kulturu vyšla v posmrtně vydané knize *Z Adamowej dzichty* („Z Adamovy nůše“, 1. vyd. 1977, 2. vyd. 1994). V loutkovém divadle Bajka v Českém Těšíně byly inscenovány jeho hry pro mládež *Koziołek Fik-Mik*, *Najdroższy skarb*, *Lampa Aladyna*, *O wilku i kózce*, *Jak baba diabła wykiwała*.

Podobnou cestou šel Karol Piegza (1899-1988) v povídkách *Sękaci ludzie* („Kosmatí lidé“, 1960), obsahující hornické povídky z okolí Orlové. Piegza získal jisté autentické zkušenosti při sběru beskydského folkloru a v řadě povídek pak podal obraz beskydských horalů v téměř historicko-sociologickém pojetí⁶ v souborech *Opowiadania beskidzkie* („Beskydské povídky“, 1971) a *Tam pod Kozubowq* („Tam pod Kozubovou“, 1975). Svou básnickou tvorbu v těšínském nářečí umístil do několikrát vydaných sbírek poezie *Echa spod Kozubowej* („Ozvěny od Kozubové“, 1974) a *Echa spod haldy* („Ozvěny od haldy“, 1975). Zvláštní místo v jeho tvorbě zaujal *Gajdosz z Kurajki* (1958), představující až tetmajerovské rozloučení s horami.

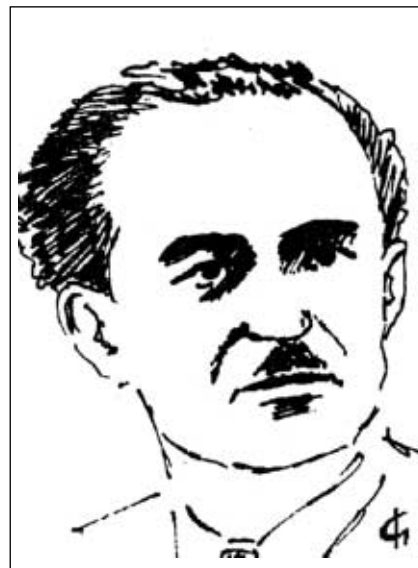
V té době lze také pozorovat zvýšenou aktivitu mnoha polských amatérských divadelních scén, které byly na českém Těšínsku mezi polskou národnostní menšinou velmi populární a pokračovaly v tradici měšťanského divadla 19. století. K tomuto tématu chybí dostačující dokumentace, avšak je známo, že v letech 1945-1982 bylo 75% repertoáru komediálního rázu a jako autoři byli preferováni místní tvůrci schopní trefit se do vkusu místního publika. Kromě toho byli inscenováni známí polští dramatici (Fredro, Balucki, Korzeniowski, Zapolska). V roce 1947 vzniklo v Českém Těšíně polské loutkové divadlo Bajka zaměřené především na děti předškolního a mladšího školního věku.

Kulturní a společenský život polské národnostní menšiny z českého Těšínska se během 50. let soustřeďuje kolem časopisu *Zwrot*, který vychází dodnes. Jde o měsíčník věnující se kultuře, osvětě a umění. Časopis začal vycházet v Českém Těšíně v prosinci 1949. Do roku 1958

Zwrot redigoval Paweł Kubisz. Svým zaměřením odpovídal ideologizaci tisku a literatury vydávané v Československu. Příznačný je už programový článek v prvním čísle, který klade důraz na dva rozdílné aspekty současné kultury „polské z hlediska formy“ a „socialistické z hlediska obsahu“. V takových souvislostech pak periodikum dává přednost textům sice zobrazujícím život v regionu, zvláště prózám karvinského rodáka Gustawa Morcinka (1891-1963), avšak zároveň plnícím ideologickou funkci. Nakonec se u nás Morcinek dostal na index za svůj vzpomínkový román *Czarna Julka* („Černá Julka“, 1959). Kubisz však nebyl poslušným vykonavatelem ideově-politických nátlaků na profil časopisu *Zwrot*. To mohlo mít příčinu také v jeho světonázorové orientaci, neboť před válkou byl tajemníkem Československé strany lidové (Stronnictwo Ludowe) v Českém Těšíně a spoluredaktorem jejího časopisu *Prawo ludu*, jehož redakce působila v Českém Těšíně v letech 1929-1935; hlavním redaktorem byl Józef Kaleta (1899-1960), který žil v Komorní Lhotce.⁷ V druhé polovině 50. let byl Kubisz nejen vyhozen z redakce *Zwrotu*, ale také vyloučen z PZKO a po deset let žil v literární a společenské izolaci. Pracoval jako dělník v třinecké huti a po úrazu přešel do invalidního důchodu. Posmrtně vyšlo jeho prozaické zpracování lidových příběhů a anekdot *Zaszuwierzony świat* („Pokřivený svět“, 1972).

Polská literatura z českého Těšínska po válce částečně navazuje na vzor literárního regionalismu utvořený ještě v meziválečném období a týkající se hlavně oblasti Podhalí a polské části Tater. Tento vzor překračuje meze úzce chápaného místního folkloru a podílí se naopak na široké škále modelů celonárodní literatury. Pokud čerpá z folkloru, pak jeho specifické projevy, jako zvláštní tradice ústního podání pohádek, pověstí, přísloví anebo používání nářečí, přijímá jako materiál, který podstatným přepracováním začleňuje do posilování duchovní kultury regionu.

Zmíněné pojetí regionalismu se odráží v tvorbě autorů jako byli Józef Ondrusz (1918-1996) ve sbírkách slezského folkloru *Przysłowia i powiedzenia ludowe ze Śląska Cieszyńskiego* („Příspěvky a lidová rčení z Těšínského Slezska“, 1954)⁸ nebo Adam Wawrosz ve zmíněné

Gustaw Przeczek

Henryk Jasiczek

Adam Wawrosz

sbírce *Niezapominajki* („Pomněnky“, 1956). Zatímco první se zaměřuje na sbírání projevů lidové tvořivosti, druhý píše své verše střídavě spisovným jazykem i nářečím a vyjadřuje pohled na realitu očima jednoho „z lidu“. Wawrosz navíc obohacuje regionální literaturu početnými hrami napsanými pro potřeby amatérského divadla, nejčastěji jednoaktovkami, skeči a scénkami (například *U starzyka rznie muzyka*, *Zolyty*, *Wielkie pranie*, *Kłopoty z galatami* atd.) nebo lidovými hrami (*Co po nogle*, *Nowi ludzie*, *Dobro choroba*, *Twarde głowy*, *Zbrodniarze*, *Na sałaszu*, *Słońce nad Olzą* atd.).

Zdůrazňování regionální speci-
fičnosti se však v průběhu 50. let stává terčem kritiky. Vyvolává podezření, že zastánci regionálních zvláštností usilují o oslabení socialistické jednoty a dokonce zpochybňují příslušnost k poválečnému státu. Z tohoto důvodu začínají být vítána zvláště ta díla, která vyzdvihují třídní hodnocení společnosti a sblížení národů. Jistým kompromisem překlenujícím obě tendence (regionální a společenskou) mělo být připomínání revolučních tradic Těšínska. Takovou roli plnila dobová tvorba Henryka Jasiczka, jenž zvláště v lyrickoepické poemě *Gwiazdy nad Beskidem* („Hvězdy na Beskydách“, 1953) zachycuje zrání politického vědomí předválečného dělnického vůdce Jana Sabely. Naproti tomu v další sbírce *Obuszkiem ciosane* („Topůrkem vytesané“, 1955) navazuje na zbojnické tradice a známý romantický motiv posouvá do roviny třídního chápání lidového boje za sociální spravedlnost.

Motivy zbojnických legend o Jánošíkovi a Ondráškovi se objevují rovněž v „Příběhu vyděděnců“ Pawła Kubisze, v němž vedle těchto lidových hrdinů vystupují také představitelé selských bouří v 19. století (Jakub Szela a Paweł Oszelda) a dokonce političtí vězňové na straně jedné a nacisté z dob hitlerovské okupace na straně druhé. Prolínání časových rovin slouží metaforizaci vyprávění a v konečném efektu univerzálnosti významového vyznění dramatu. Kubisz zjevně aktualizuje příklad velkých romantických básníků, ale jejich mesianismus přenáší na slezský lid, který chápe jako národnostní skupinu vystavenou národnostnímu a sociálnímu útlaku. Autor se však nespokojuje jenom s jedním dílem tohoto typu. Postavu vůdce slezských tkalců Pawła Oszeldu činí hlavní postavou poemu *Rapsod o Oszeldzie* („Rapsodie o Oszeldovi“, 1953). Kubisz o Oszeldovi pojednává také v rukopisném

románu *Bunt nieujarzmionych* („Vzpouora nespoutaných“), který se dochoval ve třech fragmentech. Podobně jeho román o horníku a vzbouřenci Karolu Klimszovi tragicky zahanulém v dole (vycházel na pokračování ve *Zwrotu* v letech 1954-1955) zůstal zachován jen v rukopise. Sazba románu byla rozmetána v roce 1957 a další pokusy o jeho vydání na začátku 70. let se nezdařily, text byl považován za neaktuální a anachronický.

Z dějin literárního překladu zaujme, pokud jde o Těšínsko, Kubiszův záměr přeložit *Puklý chrám* (1937) a *Hubená léta* (1935) Františka Křeliny (1903-1976). Změna politické situace po únoru 1948 znamenala i konec překladatelské práce nad textem duchovně a sociálně-kriticky laděných románů, jejichž katolicky orientovaný autor se ocitl na indexu.⁹ Svým regionalistickým naturalismem (termín F. X. Šaldy) mohly být tyto prózy blízké i Kubiszovi.

V dobovém písemnictví polské národnostní menšiny v 50. letech se téma sociální křivdy a jejího odčinění přes všechna regionální specifika spojuje s tendenčním výkladem „nového světa“ v duchu socialistického realismu. V soudobé poezii převažuje postoj „angažovanosti“ pro společenské změny a deklarativní vyjádření víry v novou dobu. Odráží se zejména v politické poezii Józefa Krzywoń psané pro časopis *Zwrot* a vydané ve sbírce *Śpiewająca jutrzeńka* („Zpívající jitřenka“, 1958). Takto laděné poezii se nevyhýbá ani Henryk Jasiczek, i když býval kritizován za přílišný lyrismus své tvorby. Ve sbírce *Pochwała życia* („Pocta životu“, 1952) tvořené třemi cykly reflexivních básní a jedním cyklem politických agitek, navazuje na melancholickou, hudebně znějící a „modernistickou“ poezii Leopolda Staffa. Také Jasiczek, obdobně jako Krzywoń, zdůrazňuje i regionální tematiku. Zatímco Krzywoń opěvuje Slezsko jako zdroj „černého démantu“, své verše umísťuje v mnohoznačných souvislostech života a práce horníků, Jasiczek klade své básně častěji do kontextu beskydské přírody.

V menší míře se rozvíjí próza. Paweł Kubisz tiskne v letech 1954-1955 v měsíčníku *Zwrot* na pokračování román *Nowy dzień w Szumbarku* („Nový den v Šumbarku“), od 9. části se změněným názvem *Czas ludzkiej krzywdy* („Čas lidského příkoří“). Vyprávění o osudech různých generací Poláků podřizuje schématům poetiky socialistického realismu. Obdobně zaměřuje svůj román *Ku nowym dniom* („K novým dnům“, 1954) Anna Zawadzka. Autorka v něm zobrazuje krizi rodiny v poválečných společenských podmínkách. Dílo patří k společensky laděné próze, zatímco tendenční pojetí románového děje se nese v duchu

socialistického realismu. Polská badatelka Zofia Tarajło-Lipowska spatřuje v románu výrazné prvky feminismu.¹⁰ Vyskytnou se také díla natolik poznamenaná tendencí k zjednodušení a literární ledabylostí, že je lze zařadit ke grafomanské a kýčovitě tvorbě, jako tomu bylo v případě vzpomínek *Szlakiem dokonanej zbrodni* („Cestou dokonání zločinu“, 1958) tajemníka Hlavního výboru Polského svazu kulturně-osvětového Bogumiła Goje.

Karolina Ruszová na sebe obrátila pozornost v prosinci 1952 čtvrtým místem v literární soutěži SLA, které jí bylo uděleno za soubor legend a bajek. Připomeňme, že v porotě soutěže zasedali Ludwik Brożek, prof. Zdzisław Hierowski, Wilhelm Szewczyk a prof. Józef Niemiec. V dalším kole soutěže Ruszová obdržela cenu za dílo napsané pro loutkové divadlo *Ucieczka w krainę baśni* („Útěk do krajiny pohádek“). Před svou účastí v soutěžích získávala určité zkušenosti publikováním své tvorby určené mladým čtenářům v polských časopisech pro děti a mládež z českého Těšínska „Jutrzenka“ a „Ogniwo“. Autorka realisticky laděné literatury pro děti,¹¹ povídek s hutnickou, partyzánskou i horalskou tematikou,¹² patřila k těšínským básníkům jednoznačně křesťanské orientace,¹³ jak o tom svědčí také její posmrtně vydaný výbor religiózně laděných básní *Otwarte niebo* („Otevřené nebe“ Bystřice nad Olší 2000). Sbíрка se dočkala příznivého přijetí literární kritikou.¹⁴ (Úvodní část tohoto výboru tvoří básně z již dříve vydané sbírky básní *Boża partytura*, Bystřice nad Olší, 1995). K. Ruszová byla rovněž autorkou několika náboženských písní.¹⁵ Nedošla však v regionálním prostředí takového ohlasu literární tvorby, jakému se těšily v 50. letech díla Gustawa Przeczka a Anny Zawadzke, ačkoliv její díla prozrazovala možnosti rozvoje vypravěčského talentu. Zemřela tragicky při automobilové nehodě v Českém Těšíně 9. 4. 1976.¹⁶

Některá poválečná díla z prostředí polské národnostní menšiny odpovídají spíše odlišnému zahraničnímu kontextu. Zmíněný Gustaw Przeczek i nadále navazuje na své „koncentračnícké“ zážitky ve sbírce *Drogi i ścieżki* („Cesty a pěšiny“, 1958), tedy na tematiku, která je v polské národní literatuře v té době nadále silná. Jiní místní spisovatelé zase obohacují

prózu s vězeňskou tematikou, jak je tomu v případě knihy *Opowiadania i wspomnienia* („Příběhy a vzpomínky“, 1958) autorů Karola Piegzy, Bogumiła Goje a Marie Węglarzové nebo ve fragmentu zamýšleného románu Pawła Kubisze *Cztery ściany i smutek* („Čtyři zdi a smutek“), z něhož vyšla ukázka v katovickém časopise *Ogniwo* (17. 11. 1946).¹⁷

Všechny zmíněné knihy spisovatelů polské národnostní menšiny vycházejí v průběhu 50. let s podporou Literární sekce Polského svazu kulturně-osvětového na Těšínsku. Od vydání antologie *Pierwszy lot* („První let“, 1959), jejíž autoři vnesli do doposud kulturně jednolitěho literárního prostoru nové a odlišné umělecké tendence (patří sem Władysław Sikora, Wilhelm Przeczek, už nežijící Adolf Dostał, Janusz Gaudyn, Wiesław Adam Berger aj.), sledujeme novou etapu vývoje literatury polské národnostní menšiny z českého Těšínska. Po odmítnutí svazujících estetických norem literatury 50. let a zjednodušené podoby regionalismu navázali buď na poezii generace „Współczesności“ v Polsku nebo na zkušenosti literatury meziválečného období, zejména avantgardy, autentičnosti, civilismu a jiných proudů. Nevyhýbali se ani vlivům moderních tendencí ve světové literatuře, které byly v Československu popularizovány v době částečného uvolnění kulturní politiky od počátku 60. let. Šlo zejména, o autory jako Babel, Hemingway, Šolochov, Steinbeck, z polské literatury to byli zejména Adolf Rudnicki, Kazimierz Brandys a Jerzy Andrzejewski. Došlo k rozbití úzkého kulturního povědomí a k navázání kontaktů s českými a polskými literárními středisky.

Avšak to je již jiná kapitola literárních dějin regionu.

Gustaw Fierla

POZN MKY:

1 Srovnej vstupní prohlášení redakce *Głosu Ludu*, 1945, č. 1, s. 1.

2 Hierowski, Z.: *Odra*, 1946, č. 29, s. 5.

3 *Wieś*, 1947, č. 23, s. 5.

4 Vyšlo jako separátní tisk *Głosu Ludu*.

5 Sikora, W.: „Gustaw Przeczek“, in: *Pisarze Zaolzia, Český Těšín: Olza* 1992, s. 23-24.

6 Srov. Sikora, W.: „W kręgu prozy“, *Zwrot*, 1991, č. 2, s. 6.

7 J. Kaleta spoluredigoval také Kubiszův měsíčník *Szerszeń* (1934-1935), dále *Dziennik Polski* (1934-1939); v r. 1923 redigoval a sám vydával *Nasz Lud*.

8 J. Ondrusz je dále autorem publikací: *Przysłowia i przymówiska ludowe ze Śląska Cieszyńskiego*, Wrocław: Polskie

- Towarzystwo Ludoznawcze, 1960; Godki śląskie. Podania i baśnie ze Śląska Cieszyńskiego, 1. vyd. Český Těšín: PZKO-SLA, 1956, 2., 3., 4. vyd. Ostrava: Profil, 1973, 1974, 1977; Śląskie opowieści ludowe. Z ust ludu śląskiego zapisał Józef Ondrusz, Ostrava: Profil, 1963; Wspominki okupacyjne. Okruchy folkloru cieszyńskiego, Český Těšín: PZKO-SF, 1981; Cudowny chleb. Podania, baśnie i opowieści cieszyńskie, Warszawa: LSW, 1984 (vydání brailovým písmem Warszawa: Zakład Wydawnictw i Nagrań Polskiego Związku Niewidomych, 1986, sv. I-VIII; O ptaszku Złotodzióbku i inne bajki, Warszawa: Nasza księgarnia, 1986.
- 9 Sikora, W.: „Poetyckie przyjaźnie. Zatarły ślad“, Zwrot, 1991, č. 1, s. 63-65.
 - 10 Tarajło-Lipowska, Z.: „Powieść Anny Zawadzkiej »Ku nowym dniom« jako proza feministyczna“, in: Současné kontakty české a polské literatury – Współczesne kontakty literatury czeskiej i polskiej. Opava: Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě, 2001, s. 45-51.
 - 11 Např. „Podróż do złotego miasta“ (Szkice biblijne, sv. 1., sešit 2., Warszawa 1970) a „Syn proroka“ (Szkice biblijne, sv. 9., sešit 2., Warszawa 1972), byly rovněž přeloženy do češtiny – Cesta do zlatého města (přel. Emilie Bubíková, Albrechtice u Českého Těšína 1991), Prorokův syn (přel. Lydie Kotajná, Albrechtice u Českého Těšína, nakl. Křesťanský život 1993). V rukopise zůstávají „Przysłowia w bajkach“ (asi 50 stran strojopisu (veršovaná přísloví pro děti s morálním poučením).
 - 12 V kalendářích „Kalendarz Zwrotu“ v letech 1957, 1960, 1961 a 1962 uveřejnila povídky Niespodzianki u górali, Matka partyzanta, Mocnym i słabym, Pierwsza szczyta.
 - 13 To bylo nepochybně dáno její účasti v Křesťanském společenství – Społeczności Chrześcijańskiej, působením v jeho pěveckém sboru, vyučováním dětí v nedělní škole v Bystřici n. Ol., Košařiskách a Hrádku, absolvováním biblických hodin. Přispívala také do církevních časopisů „Přítel lidu – Przyjacieli Ludu“ a „Zwiastun“, do evangelických kalendářů Slezské církve evangelické augsburského vyznání a do polských knižních souborů „Szkice Biblijne“, „Poznaj Biblię“ (vyšlo péčí Předsednictva rady Sjednocené církve evangelické v Polsku – „Presidium Rady Zjednoczonego Kościoła Ewangelicznego w Polsce“, Warszawa 1970-1972).
 - 14 Sikora, W.: „Pod otwartym niebem“, Głos Ludu, 23. 11. 2000, s. 6.
 - 15 Viz zpěvník Gloria (č. 99, 139, 367).
 - 16 Náhrobek K. Ruzové na hřbitově v Bystřici n. Ol. nesl nápis „Mnie życiem jest Chrystus a umrzcę zysk“ (Flp. 1,21).
 - 17 P. Kubisz byl v roce 1944 vězněn v Krakově za protinacistický odboj.

Ladislav Dryák – Obrázky z domova

Jaromír Polášek

Ladislav Dryák
ve svém ateliéru
v Solingenu

Domov – všeobsahující a ničím nenahraditelný pojem a podstata lidské existence. Pro Ladislava Dryáka i přes mnohaleté odloučení, způsobené emigrací, domovem zůstává rodný kraj pod malebnými beskydskými vrcholy, je jím rodný Dolní Sklenov nedaleko Janáčkových Hukvald. Domovem je pro něj i německé město

Düsseldorf, ve kterém již více jak třicet let žije a pracuje. Do rodného kraje se vrací Evropan – Ladislav Dryák prostřednictvím výstavy, kterou připravilo Šenovské muzeum ve spolupráci s Městským úřadem ve Frýdku-Místku.

Ladislav Dryák umělec mimořádně širokého rozhledu a záběru, bravurní kreslíř, grafik, malíř a sochař, „bildender Künstler“, se narodil 12. července 1930 v Dolním Sklenově nedaleko Janáčkových Hukvald. Od útlého mládí se zajímal o veškeré dění a také o výtvarné umění. Brzy po válce se chtěl přihlásit do učení k akademickému malíři Janu Václavu Sládkovi, který měl svůj ateliér na Hukvaldech – bohužel mistr Sládek tehdy nikoho nepřijímal. Ladislav Dryák proto nastoupil do umělecko-průmyslového ateliéru Aloise Drobného v Místku na Frýdlantské ulici. Alois Drobný byl všestranným umělcem – mimo volné tvorby se zabýval zhotovováním nástěnných maleb v kostelech a zejména výrobou divadelních dekorací pro různá divadla v Československé republice.

Po absolutoriu v roce 1949 Ladislav Dryák pracoval jako grafik – návrhář ve firmě MEZ – Frýdlant nad Ostravicí. Později dálkově privátně studoval u profesora Purkrábka v Praze. V letech 1954-1964 pracoval jako jevištní

výtvarník a malíř dekorací v Těšínském divadle a následně až do roku 1969 v Kovoně – Karviná jako grafik a návrhář reklamních materiálů. Pro svůj odmítavý postoj ke komunistickému režimu byl podstatnou část svého života perzekuován, vyloučen z SČVU a ČFVU a nesměl vystavovat a prodávat obrazy ve výstavních síních.

Po krátkém uvolnění v období Pražského jara mu nezbyvala jiná možnost nežli emigrovat na západ. Ladislav Dryák se ocitl mimo svou vlast, kterou tolik miloval, bez rodiny a bez jemu blízkých. Trvalo dalších sedm let, než se manželka spolu s dětmi mohla za ním vystěhovat do Německa. Musela tak učinit do čtyřia dvaceti hodin a veškerý rodinný majetek zanechala v Československu, který si následně přivlastnili mocní, kteří rozhodovali o životech i osudech lidí v komunistickém režimu. Nelze se proto divit, že do České republiky autor přijel po mnoha letech odloučení poprvé až v polovině devadesátých let minulého století.

V současné době Ladislav Dryák žije a působí v Německu v městě Düsseldorf a jako svobodný výtvarník spolupracuje s různými evropskými institucemi. Jako první Čech byl vyznamenán FIME – Akademií v Oberhausenu (Internacionální federací evropských domů) diplomem a medailí „DANS LA LIBERTE – LA PAIX – LA FRATERNITE“ za příspěvky ke spolupráci v evropském hnutí. V roce 2000 autor získal 1. cenu v mezinárodní soutěži vypsané evropským parlamentem ve Strasburgu za plakát „EUROPA 2000 – EUROPA TERRA NOSTRA“. Další ocenění obdržel od EBAG (Evropské vzdělávací akciové společnosti), EVBB (Evropského svazu pro všeobecná povolání a vzdělání) a zejména od FIME za sochu „EUROPA 2000“, která měla původně stát před Akademií v Oberhausenu – Saarbrückenu“, později na Rudém náměstí v Moskvě, a na jaře letošního roku byla definitivně umístěna ve Frýdku-Místku na „Prostranství Evropy“.

Výstava obrazů a kreseb Ladislava Dryáka z rozmezí let 1952-2002, která byla zahájena v Knihovně & Šenovském muzeu v sobotu 31. srpna 2002, je druhou autorovou výstavou v České republice – poprvé vystavoval v loňském roce v Galerii Langův dům ve Frýdku část obrazů, které věnoval městu Frýdku-Místku. Šenovská výstava přibližuje výběr z autorovy celoživotní tvorby, mimo jiné také některé z obrazů, které Ladislav Dryák věnoval městu Frýdku-Místku, dále etnografické studie z rodného kraje, studie z Těšínska, portréty osobností evropské kultury, ilustrace k autorem oblíbeným příběhům Dona Quijota, apod. Výtvarná díla doplňuje fotodokumentace sochařské

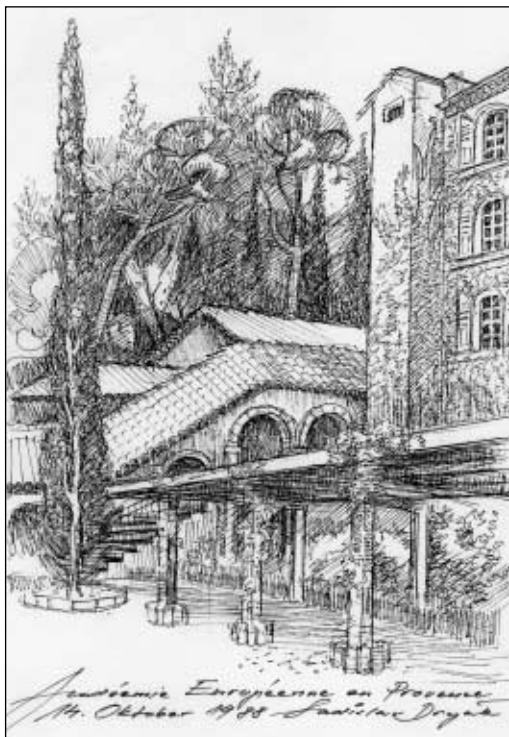
tvorby, kterou bohužel není možno prezentovat přímo prostřednictvím trojrozměrných originálních děl.

Ačkoli se autor z vážných zdravotních důvodů nemohl zúčastnit zahájení šenovské výstavy, pomyslně na dálku návštěvníkům výstavy adresoval poselství evropského humanismu a poselství rodnému kraji: „Kdo byl jednou zapsán na černé listině jako kontrarevoluční živel, tak rozsudek i po dlouhých letech musel být vykonán, třeba i na příslušnicích rodiny. Mordýři nebyli dosud potrestáni... Před nelehkými setkáními vidím aroganci, ironii, puntičkářství, nátlak i šilené zvyky, vidím ticho, nemotu, apatii, ochrnutí a všechny tyto klamy, které se lidé naučili používat jako štít, aby skryli svůj strach.“

Od roku 1969 do roku 1999 podnikl jsem mnoho studijních cest po Holandsku, Belgii, Španělsku, Francii, Lucembursku, Dánsku, Itálii a Německu... Když jsem stál poprvé před

Plastika EUROPA ve Frýdku Místku, foto P. Lautner

Do té doby nepříliš výrazné a nijak pojmenované okolí kina Petra Bezruče na sídlišti Riviéra se jako mávnutím kouzelného proutku proměnilo na „Prostranství Evropy“ a stalo se centrem pozornosti občanů Frýdku-Místku.

díly mého nejoblíbenějšího malíře Vincenta van Gogha v Amsterdamu vedle Kröll Müller – museum, třásl jsem se po celém těle a mráz mi probíhal po zádech. Ta síla ducha vyzařovala z jeho obrazů... Schopnost interpretačního prožitku uměleckého díla závisí především na zkušenostech člověka, které získal v interakci se světem, rovněž fixací psychických struktur k vizuálním elementům světa. Hledání pravdy a krásy, hledání tvůrce tajemství života jsou cesty různorodé. Mého tvůrce krásy a pravdy

vidím všude v přírodě a vesmíru, mezi miliardami hvězd a milióny různých galaxií. Týdny, měsíce a roky jsem pracoval na svém díle, vydal myšlením a hlubokou koncentrací svého nitra svou osobnost, svého ducha. Část mého života má každý majitel mého obrazu ve svém vlastnictví, část mého života vidíte na výstavě...

Kromě šenovské výstavy Ladislava Dryáka, která bude skončila v prosinci loňského roku, mohou zájemci vbrzku shlédnout trvalou instalaci jeho starších prací ve starém hotelu na

Vlčíně ve Frenštátě pod Radhoštěm. Určitě to nebude zdaleka poslední prezentace Dryákových prací, neboť autor je pevně rozhodnut opustit svůj nový domov v Německu a chce se navrátit nazpět do České republiky – do rod-

ného kraje pod Moravskoslezskými Beskydami. A věru, nebývá příliš častým jevem, aby si umělec přes tak dlouhé odloučení zachoval silné vazby ke své vlasti, kterou opustil před pětatřiceti lety.

Wojciech Korfanty a Těšínsko v pamětech Jaroslava Šaldy

Mečislav Borák

Paměti zakladatele Melantrichu, selfmade-mana baťovského rodu Jaroslava Šaldy, musely čekat na své vydání přes půl století.¹ Zasvěcený pohled do zákulisí české žurnalistiky, nakladatelské a vydavatelské činnosti, literatury i politiky v době od Františka Josefa I. po Gottwalda – takové memoáry se hned tak nevidí. Bohužel ani po pádu komunistického režimu, symbolicky spojeného právě s balkónem Melantrichu na Václavském náměstí, se po skoro dvanáct let nemohly najít prostředky ani dobrá vůle k připomenutí slavné historie tohoto vydavatelského gigantu, jehož odkaz byl Šaldovými nástupci tak lehkovážně promarněn. Kniha vyšla bez větších redakčních úprav a bohužel i bez rejstříku osob, ale budme rádi, že je konečně tady.

I když se bouřlivý vývoj Melantrichu odehrával především v Praze, směřovala jeho expanze od počátku třicátých let i do Ostravy a Brna. Právě Ostrava byla prvním místem jeho průniku z české kotliny, možná též proto, že odtud pocházela Šaldova druhá manželka. Bystrý podnikatel si brzy uvědomil význam bohatého průmyslového regionu a půl milionu potenciálních čtenářů, kteří tu žili. Už v době hospodářské krize v letech 1932-1933 tu postavil dva domy a jen mnichovské události zrušily stavbu moderní tiskárny, naplánovanou na rok 1939. *České slovo* mezi místními deníky záhy převládlo s vysokou převahou, v letech 1937 a 1938 k němu přibýlo ještě *Večerní České slovo* a *Telegraf*. K moravským filiálkám Melantrichu v Olomouci, Zlíně, Prostějově, Kroměříži, Uherském Hradišti a Valašském Meziříčí přibýly též slezské pobočky v Opavě a v Českém Těšíně. Zajímavá je zmínka o tom, že i po záboru Sudet a Těšínska povolily úřady dodávat do odtrženého území české noviny z Ostravy jejich dosavadním odběratelům žijícím na odtrženém území. To se nelíbilo místní německé konkurenci, jež vydala a nalepovala na novinové stánky plakátek s textem „Dieses Schwein verkauft České slovo“. Na radu

Wojciech Korfanty

prodejců začali do odtrženého území posílat místo Českého slova mutaci s titulem *Telegraf* a protesty prý pak ustaly.²

Sotva by šlo čekat nějaké širší zmínky o Těšínsku, přesto se v samém závěru knihy jedna taková objevila, jako poněkud nesourodý přídavek k hlavnímu textu. Týká se názoru významného polského politika, předválečného předsedy polské křesťansko-demokratické strany **Wojciecha Korfantyho** na otázku Těšínska. Stojí za to příslušnou pasáž ocitovat, jen bychom snad ještě mohli připomenout, že Korfanty od června 1934 často pobýval v ČSR a skrýval se zde před možnou perzekucí v Polsku. Setkával se tu i s vedoucím činitelem opozice Wincentym Witosem, bývalým trojnásobným předsedou polské vlády, který žil v československém exilu v letech 1933-1939.³ Šalda v rozhovorech s Korfantym zachytil názory části polských opozičních kruhů na problém Těšínska a na způsob jeho řešení v roce 1938:

„Nahlédnutím do historie Poznańska před první světovou válkou, kdy tyto polské kraje byly součástí Německé říše, zjistili byste, že Korfanty náležel mezi vůdce polského lidu, houževnatě se bránícího postupující germanizaci. Po vítězném skončení války a utvoření samostatné Polsky stal se Korfanty významným politikem v novém státu. Byl také vydavatelem polského deníku v Katovicích a jako takový byl v opozici proti nedemokratické vládě maršála Pilsudského a potom plukovníka Becka.

Útlak panujícího režimu proti demokratické opozici šel tak daleko, že někteří z vůdců, hlavně ze zemědělské strany, uchýlili se do Československa, kde našli útočiště kdesi v Beskydách.⁴ Myslím, že naše vláda některým poskytovala určitou sesterskou pomoc. Korfanty patrně pomoci nepotřeboval, jeho syn stále vydával deník v Katovicích a mohl mu posílat nutné prostředky.

Korfanty mne občas navštěvoval, poněvadž jako vydavatel novin měl zájem o mou činnost, již viděl zblízka úspěšně se rozvíjet na Ostravsku. Rozumí se, že ve svých hovorech jsme se dotýkali také politických otázek. Byli jsme zajedno v názoru na nutnost úzké spolupráce obou našich národů a mé pozdější vydávání překladů z Mickiewicze bylo patrně podníceno za těchto hovorů.

Chápal jsem dobře nenávisť polského národa proti ruským utiskovatelům. Byla snad ještě větší, než proti prusáckému germánství. Ale nedovedl jsem pochopit, že Poláci za rusifikaci své země činili zodpovědným celý ruský národ a nikoli carský režim. Přitom jsem si byl dobře vědom, že ruský národ měl své oprávněné stesky na režim polský v dobách polské nadvlády nad ukrajinským územím a konečně také na polskou gentry, mající v držení ohromné latifundie s většinou ruskou i v dobách rozdělení Rzeczi pospolitej za Kateřiny II.

Stejně jsem si byl vědom hlubokých rozdílu a v důsledku toho také hlubokých rozporů mezi naším lidem na Ostravsku a usedlými tam Poláky. Věděl jsem také, jak těžce nesli připojení části Těšínska k Československé republice, o které jsme s nimi sváděli tuhé boje při mírovém jednání v Paříži. V tom jsem také spatřoval

hlavní příčinu odmítavého stanoviska maršála Pilsudského ke všem pokusům dr. Beneše o vytvoření přátelského ovzduší mezi našimi národy. Náš návrh na uzavření smlouvy o věčném přátelství byl Varšavou spupně odmítnut.

Podle názoru Korfantyho byla nevěla Pilsudského více důsledkem odmítnutí presidenta T. G. Masaryka poskytnout Polákům žádané zbraně, když ještě neuspořádaná polská armáda se utkala s revoluční armádou ruskou, vedenou tehdy útočně samotným komisařem pro vojenské věci Lvem Trockým. Polákům tehdy za francouzského velení podařilo se „zázrakem na Visle“ porazit Trockého i bez českých zbraní, ale odmítnutí pomoci v těžké chvíli zanechalo v Pilsudském trpkost, již ani čas nezahladil. Tak mne o věci informoval Korfanty.

U nás v posledních letech se pilně shromažďoval materiál, jenž měl podat důkaz o nepřátelské činnosti Masarykově proti bolševické revoluci.⁵ Odepření zbraní Polákům v tak kritické době byl, zdá se mi, důkaz opačný.

Přišel Mnichov, nejtěžší ponížení našeho národa, odtržení území, tvořícího po tisíciletí zeměpisnou jednotu i za vlády německých Habsburků, vpád Poláků do našeho Těšínska za mlčenlivého souhlasu Němců... Za několik dní po těchto událostech se u mne opět objevil Korfanty. S úsměvem na tváři a s kondolencí na jazyku. Proč jsme se nebránili? Jejich generální štáb by se prý zcela určitě chopil zbraně... Neřekl ovšem, zda proti Němcům nebo proti nám... Víc jsem Korfantyho nespatriil.

Za bolestných dnů v září 1938 odpoledne mluvil president dr. Beneš do rozhlasu. Dole pod námi před Hvězdou i na celém Václavském náměstí byla změť davů. President mluví... Zástupy naslouchají našemu amplionu. „Mám ještě plán“, prohlásil tehdy president. Měl jsem tehdy pocit, že hodlá Polákům za jejich pomoc nabídnout Těšínsko. Nevím, jaký jiný plán mohl mít na mysli. Když brzy poté president dr. Beneš odletěl do ciziny, udělali z této věty fašistě posměšný slang: „Mám plán - aeroplán.“⁶

Vzpomínka Jaroslava Šaldy na hovory s Korfantem je tedy dalším zajímavým kamínkem do pestré mozaiky názorů na téma, o němž se bude ještě dlouho mluvit.

POZN MKY:

- 1 ŠALDA, J.: Budování tisku za Rakouska, Československé republiky a jeho obrana za německé okupace. Paměti bývalého generálního ředitele tiskového a vydavatelského koncernu Melantrich. Praha, Nakladatelství Eva - Milan Nevole 2001. 342 s.
- 2 Tamtéž, s. 190.
- 3 Blíže o W. Witosovi a kruzích polské opozice v čs. exilu viz TRAPL, M.: Wincenty Witos v Československu (1933-1939). Těšínsko, 1991, č. 1, s. 21-25.
- 4 Od listopadu 1934 žil W. Witos v Rožnově pod Radhoštěm. Blíže viz např. O Wincentym Witosie. Relacje i wspomnienia. Oprac. J. Borkowski. Warszawa, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza 1984.
- 5 Šalda zřejmě míní publikaci Dokumenty o protilidové a protinárodní politice T. G. Masaryka. Red. F. Nečásek, J. Pachta a E. Raisová. Praha, Orbis 1953.
- 6 ŠALDA, J.: Budování tisku..., c.d., s. 321-322.

Orlovský farář Adolf Ungr v pamětech Václava Vaška

Mečislav Borák

Václav Vaško patří k nejpozoruhodnějším osobnostem současnosti. Narodil se v roce 1921 ve smíšené česko-slovenské rodině ve Zvolenu. Jeho otec byl před válkou i krátce po ní významným státním úředníkem, upřímně vyznávajícím zásady vlastenectví, demokracie a křesťanství, jež vstípal i svým dětem. Václav Vaško se stal katolickým aktivistou, působil jako diplomat na velvyslanectví v Moskvě, byl tunelářským dělníkem, propagačním referentem Čs. cirkusů a varieté, pracovníkem katolické Charity, korektorem tiskárny Melantrich, ředitelem nakladatelství Zvon atd. Za účast ve Slovenském národním povstání byl vězněn a jen náhodou unikl popravě, po válce kvůli svému přesvědčení prošel komunistickými kriminály na Pankráci, v Leopoldově, Mírově a uranovými doly v Jáchymově. Věznění dočasně rozbilo i jeho vlastní rodinu, s níž se znovu sešel až po čtyřiceti letech. Jeho životní příběh je však prosluněn neochvějnou křesťanskou vírou, která mu dávala sílu přežít všechny tragické zvraty. Z jeho díla lze připomenout především monumentální kroniku poválečné katolické církve v Československu „*Neumlčená*“.¹

Vaškovy vzpomínky „*Ne vším jsem byl rád*“ přináší řadu postřehů o zápasu katolické církve s totalitním komunistickým režimem a zasvěceně uvádějí čtenáře do nejrůznějších společenských prostředí a míst, v nichž se autor pohyboval.² Těšínsko k nim sice nikdy nepatřilo, ale jedna nepřímá souvislost se tam najde. Mezi stovkami osob, které prošly jeho životem, byl i farář z Těšínska **pater Adolf Ungr**. Víme o něm např. z *Dějin Orlové*,³ že patřil k nemnoha těšínským farářům sympatizujícím s komunistickým režimem a že v červnu 1949 pomáhal založit v Orlově tzv. Katolickou akci. Přesto se s ním Vaško potkal koncem padesátých let v mírovské věznici, a vylíčil jeho postavu v poněkud chmurných barvách:

„Tak jako se mezi nejbližšími Kristovými spolupracovníky našel jeden nehodný, našli se i mezi zatčenými kněžími jedinci, kteří se dali obelstít pochybnými výhodami a sliby předčasného propuštění na svobodu a spolupracovali s nepřítelem. Bonzáků bylo na našem oddělení nesrovnatelně méně než jinde, byli tři, možná i čtyři. Až na jednoho pravého jidáše to byli chudáci, kteří si svou slabostí jenom ztížili vězení. Žili ve strachu před estébáky, jejichž příkazy neradi vyplňovali, i před spolubratry, že budou odhaleni. Trpěli výčitkami svědomí. Otevřeným

bonzákem byl Adolf Ungr, jenž se do vězení nedostal ani pro své kněžství, ani z politických důvodů. Byl starším oddělení a báli se ho nejen ostatní bonzáci, ale i dozorci. Jednou při úklidu na chodbě mi dozorce na něj ukázal a zašeptal: „Pozor!“ Nevěděli jsme, co s ním. Udával, lhal a okrádal nás při nákupech, které obstarával pro celé oddělení. „Divoký františkán“ Bárta vyvolal teoretickou diskusi, zda by nebylo k jeho prospěchu dát mu „nakládačku“. Vyřešilo se to samo. Z jakéhosi důvodu došlo ke změně ve vydávání obědů. Zpravidla nám je služba přinášela ve velkých nádobách na oddělení, tentokrát vyšla všechna oddělení hromadně pro obědy ke kuchyni. Naše družstvo přišlo poslední, ale Ungr se u okýnka dožadoval přednostního vybavení. Starší ostatních oddělení pochopitelně nemínili ustoupit a po hádce ho zfackovali. Pan biskup Otčenášek chtěl zakročit, ale ostatní mu v tom zabránili.“⁴

I když Vaško uvádí Ungerovo příjmení v transkripci Ungr, sotva lze pochybovat, že se jedná o zmíněného orlovského faráře. Ukázalo to i jejich druhé setkání 14. května 1968 na Velehradě, kde se chystalo oficiální založení Díla koncilové obnovy (DKO). Na rozdíl od prorežimní Katolické akce, jež v rámci Národní fronty sdružovala duchovní i laiky akceptující bezpodmínečné podřízení církve státu, formovalo se DKO jako „dobrovolná organizace občanů katolického náboženství pod vedením biskupského sboru pro uskutečňování zásad 2. vatikánského koncilu a k zajišťování demokratických práv svých členů v naší společnosti“.⁵

Úsilí o obrodu katolické církve se stalo součástí celospolečenského obrodného procesu tzv. Pražského jara a zkratka DKO se stala stejně známou jako KAN či K 231. Na sjezd do Velehradu se sjeli delegáti z celé republiky, a uprostřed nich Vaško spatřil i svého někdejšího spoluvězně:

„Mezi projevy se do presbytáře nahrnuli lidé, kteří tam neměli co dělat, mezi nimi pověstný Adolf Ungr z kněžského oddělení Mírova, jehož se báli i bachaři. „Ale, pane Ungr, co vy tady?“, oslovil jsem ho. „Já jsem českotěšínský delegát.“ - „Nepovídejte! Však já si to ověřím.“ Ovšemže delegátem nebyl, i když působil (příčiněním StB?) jako administrátor jedné farnosti na Českotěšínsku.

„Tak, pane Ungr,“ vrátil jsem se k němu, „opět jste jednou lhal. A teď koukejte odsud vypadnout, nebo udělám takový skandál, že jste

to neviděl.“ Probodl mě očima, řekl něco pánovi, kterého jsem se raději neptal, kdo ho na Velehrad delegoval, a odešel.“⁶

Vaškova kniha vzpomínek rozhodně stojí za přečtení, i když další zmínky o Těšínsku už neobsaahuje.

POZN MKY:

- 1 VAŠKO, V.: Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. 1. vyd. Praha, Zvon 1990.
- 2 Týž: Ne vším jsem byl rád. Vlastní životopis. 2. vyd. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2001, 399 s.
- 3 Dějiny Orlové. Orlová, Město Orlová 1993, s. 242.
- 4 VAŠKO, V.: Ne vším jsem byl rád, c. d., s. 248-249.
- 5 Tamtéž, s. 292.
- 6 Tamtéž, s. 293.

Tajemství muzejních depozitářů

Eva Hovorková

Mezi oblíbené sbírkové předměty muzejních výstav se bezesporu řadí staré pohlednice, plakáty, stará čísla novin i různé etikety a nálepky. Toto všechno obsahuje zajímavé cestovatelské album profesora Čenka Magersteina z Přerova (dříve bydlícího v Českém Těšíně), získané od něj do sbírek Muzea Těšínska darem v roce 1964.

Jedná se o album z jeho prázdninové cesty po Německu, Dánsku, Švédsku a Norsku dokončenou v Praze pobytem na Světové

výstavě v roce 1908. Album ve formě velké knihy rozměru 39 x 52 cm obsahuje celkem 72 listů šedého tuhého kartonu, zpevněného mezi listy dřevěnými lištami, hřbet je zpevněn 6 nýty. Desky vínové barvy jsou ze silného tuhého kartonu. Nahoře je zlatý nápis: „Ferienreise 1908 Dänemark – Schweden – Norwegen“. Uvnitř nalezneme pohlednice z každého města, nálepky z různých výrobků (např. piva a oleje), různé doklady nejrozličnějších poplatků – hotelové účty, restaurační účty, celní doklady, jízdenky hromadné dopravy, katalogy z několika velkých výstav, plány měst, zoologické zahrady, výstaviště a také ukázková čísla dánských a švédských novin. Cestu začal pan Magertsein dokumentovat až v Hamburku a na ostrově Helgoland. Pokračoval městem Kiel, přímořským střediskem „Ostebad Labol“ a městem Fleusburg. Odtud jel do Dánska, kde navštívil města Esbjerg, Herning, Silkeborg, pokračoval přes Skandeborg a městečko Horsens až do Kodaně. Odtud dále cestoval přes Frederiksborg a Lyngby do Švédska, kde navštívil města Malmö, Lund, Göteborg a Trollhättan. Zajel do norského Osla a poté do švédského Stockholmu, kde navštívil koncert v opeře, také Přírodovědné museum a Skansen. Ze Stockholmu jeho cesta pokračovala přes Wisby na ostrově Gotland do města Karlskrona a dále do Kalmaru. Následovalo Německo – Stralsund a Berlín a pak už konec cesty - naše Praha a návštěva Jubilejní výstavy. Z té jsou v albu vlepeny dvě tématické tiskoviny a plánek rozdělení výstavních pavilonů, 15 pohlednic a účet z hotelu Monopol, kde se zdržel ve dnech 20. – 30.8.1908. Cesta musela být velmi zajímavá, což dokládá velké množství černobílých i kolorovaných pohlednic z každého sebe- menšího městečka, kterým cesta probíhala.

Profesor Čeněk Magerstein,
sbírky Muzea Těšínska

Počátky výzkumů obojživelníků a plazů na Ostravsku

Jiří Hudeček - František Hanák

Všechny batrachologické a herpetologické výzkumy v 19. století jsou ve Slezsku a na severovýchodní Moravě spojeny s německy mluvícími badateli, ať již to byli zakladatelé Gymnasijního musea v Opavě (Ens 1835), význačný moravskoslezský zoolog a polyhistor Albin Heinrich, který v 1. čtvrtině 19. století působil na Těšínsku, nebo v městě Místku žijící lékárník Adolf Schwab (Hudeček 1993). Česká badatelská veřejnost se v uvedených výzkumech objevuje až v souvislosti s budováním sbírek přírodovědného kabinetu nové české školy matičního českého reálného gymnázia v Moravské Ostravě. Prvním učitelem přírodopisu a správcem sbírek se dne 12. 10. 1897 stal předčasně zesnulý Otakar Kroupa (1864-1898). Po jeho úmrtí na uvolněné místo nastoupil od 6. 3. 1898 František Smyčka (1870-1918). Ten odešel 15. 9. 1900 a byl nahrazen Vilémem Zavadilem (1876 až 1953), pozdějším význačným činovníkem ostravské Přírodovědecké společnosti a předním badatelem v oboru blanokřídlého hmyzu (*Hymenoptera*). Ten setrval na škole do roku 1902, kdy jej od 1. 9. vystřídal Bedřich Mácha (1877 až 1921).

Přírodopisné sbírky byly od školního roku 1897/1898 sestavovány z darů veřejnosti, z nákupů a sbírání a na škole preparovány samotnými správci kabinetu pro přírodopis (zejména F. Smyčkou a V. Zavadilem). To se týká zejména ryb, obojživelníků a plazů. Z hlediska lokální faunistiky je důležité, že tyto živočichové byli sbíráni v širším okolí Moravské Ostravy (Příloha 1) a také na četných přírodopisných vycházkách žactva se svými vyučujícími profesory (Příloha 2).

František Smyčka, zaměřením především paleontolog, s různými jinými zájmy (popsal např. nález meteoritu na Ostravsku), je v souvislosti s herpetologií v literatuře zmiňován (srovnej Baruš & Oliva 1992, Beneš & Hudeček 1992). Vilém Zavadil, známý svou pozdější vážnou entomologickou orientací (Šustera 1953), je sice v historii výzkumů a obojživelníků překvapením, ovšem sám byl průkopníkem preparace a konzervace těchto živočichů jako spoluzakladatel přírodovědecké laboratoře v Mariánských Horách u Ostravy. Na matičním gymnáziu vyučoval přírodopis, aritmetiku, němčinu a spravoval přírodopisný kabinet. Své úlovky ze školních exkurzí mistrně montoval jako tekutinové preparáty podobně jako jeho předchůdce Smyčka. František Smyčka ve školním roce 1899/1900 doložil

u Moravské Ostravy výskyt želvy bahenní (*Emys orbicularis*) a nalezený juvenilní kus uložil do školních sbírek². Nález popsal v německém jazyce (Smyčka 1900) a je zmíněn i v českém popisu přírodních poměrů Moravy (Dvorský 1901). Podobnými jeho zcela prioritními nálezy byly (jak sám píše) „rarity“, zjištěné v nejbližším okolí Moravské Ostravy, jako čolek horský (*Triturus alpestris*) a kuňka žlutobřichá (*Bombina variegata*). I tyto uložil do lihu pro školní sbírku. Vilém Zavadil začal na škole uplatňovat již dříve nabyté znalosti preparátorského umění, a to i obratlovců (*Vertebrata*), později plně zužitkované po založení již zmíněné mariánskohorské laboratoře (spolu s Rudolfem Vácou, v roce 1911).³

Myšlenka založení organizace k vytváření školních učebních pomůcek měla kořeny již v „sekcí učebních pomůcek“ při Přírodovědecké společnosti v Moravské Ostravě, založené v roce 1908 (Mazurková 1986).⁴ Řediteli této sekce byli právě Vilém Zavadil a od 16. 10. 1908 Bedřich Mácha⁵ z matičního gymnázia. Rudolf Váca, zapisovatel společnosti (od 29. 1. 1908) po roce 1918 opustil vlastní pedagogickou dráhu aby se zcela mohl věnovat vytváření pomůcek pro školy. Vilém Zavadil a Rudolf Váca obdarovali kabinet matičního gymnázia ještě ve školním roce 1916/1917, kdy již byl vybaven 1 692 inventárními čísly předmětů pro přírodopis.

Počátky českých batrachologických a herpetologických výzkumů lze tedy v okolí Moravské Ostravy klást do přelomu 19. a 20. století a do přímé souvislosti se vznikem českého středního školství. Tato činnost, ač její záměr byl ve vytváření učebních pomůcek, je spojena s několika významnými osobnostmi, z nichž některé pracovaly později obětavě i v ostravské Přírodovědecké společnosti. Bohužel se později po mnoho let nenašel nikdo z českých badatelů, který by je v započaté práci následoval a tak výsledky jejich činnosti byly zcela zapomenuty.

Příloha 1

Seznam druhů obojživelníků (*Amphibia*) a plazů (*Reptilia*) sebraných a preparovaných Josefem Novákem, Františkem Smyčkou a Vilémem Zavadilem a uložených ve sbírce gymnázia

Mlok skvrnitý - *Salamandra salamandra*

Rok 1897/1898, 1900/1901, 1902/1903

Čolek obecný - *Triturus vulgaris*

Rok 1902/1903

Čolek velký - *Triturus cristatus*

Rok 1897/1898, 1900/1901
 Čolek horský - *Triturus alpestris*
 Rok 1897/1898
 Kuňka ohnivá - *Bombina bombina*
 Rok 1901/1902, 1902/1903
 Kuňka žlutobřichá - *Bombina variegata* (*Bombinator pachypus*)
 Rok 1897/1898
 Blatnice česneková - *Pelobates fuscus*
 Rok 1898/1899 (pulec)
 Ropucha obecná - *Bufo bufo*
 Rok 1897/1898, 1900/1901
 Ropucha zelená - *Bufo viridis*
 Rok 1898/1899, 1901/1902
 Rosnička zelená - *Hyla arborea*
 Rok 1897/1898
 Skokan zelený - *Rana* (kl.) *esculenta*
 Rok 1897/1898, 1900/1901, 1902/1903
 Želva bahenní - *Emys orbicularis* (*Testudo europaea*)
 Rok 1899/1900
 Želva řecká - *Testudo graeca*
 Rok 1897/1898
 Ještěrka obecná - *Lacerta agilis*
 Rok 1897/1898, 1901/1902
 Ještěrka zelená - *Lacerta viridis*⁶
 Rok 1898/1899, 1899/1900
 Ještěrka živorodá - *Podarcis vivipara*
 Rok 1902/1903
 Slepýš křehký - *Anguis fragilis*

Rok 1899/1900
 Užovka obojková - *Natrix natrix*
 Rok 1897/1898
 Zmije obecná - *Vipera berus*⁷
 Rok 1898/1899

Příloha 2

Zoologické vycházky do okolí Moravské Ostravy vedené Františkem Smyčkou a Vilémem Zavadilem

11. 5. 1898 - Hrušovské rybníky (F. Smyčka, M. Smírák, M. Dařílek: 6175)
8. 6. 1898 - lesy u Michálkovic (Smyčka: 6 176)
28. 10. 1898 - Jaklovec (Smyčka: 6 175)
12. 5. 1899 - Hrušovské rybníky (Pospíšil, Smyčka: 6 175)
6. 6. 1899 - louky mezi Moravskou Ostravou a Přívozem (Smyčka: 6 175)
13. 6. 1899 - údolí Lučiny, lesy u Michálkovic (Smyčka: 6 176)
30. 6. 1899 - Lysá hora (Smyčka: 6 476)
3. 7. 1899 - Radhošť (Smyčka: 6 575)
26. 4. 1902 - Hrušov (Zavadil: 6 175)
3. 6. 1901 - lesy u Michálkovic (Zavadil: 6 176)
30. 4. 1902 - Hrušov (Zavadil: 6 175)
14. 6. 1902 - lesy u Michálkovic (Zavadil: 6 176)
6. 6. 1903 - Háj (Zavadil: 6 074, 6 174)
11. 7. 1903 - lesy u Michálkovic (Mácha, Zavadil: 6 176)

POZN MKY:

- 1 Od školního roku 1903/1904 samostatná reálka a gymnázium (Janek & Oplušíl 1997). Na českém vyšším gymnáziu v Moravské Ostravě později působili další přírodovědci: Josef Lelek, od roku 1910 Bedřich Štěpnička a od školního roku 1932/1933 Ignác Miklík. Na reálce působil od školního roku 1919/1920 Jindřich Vodička, před ním krátce Jan Kusala.
- 2 František Smyčka byl v letech 1894 až 1899 asistentem u prof. Antonína Friče v Museu Království Českého. Že šlo o významnou osobnost svědčí i to, že je uveden v Ottově slovníku naučném (Anonymus 1905). Také Smyčkův předchůdce, Otakar Kroupa, byl zaměstnán u prof. Friče (Šťastný 1898). Válec s juvenilním exemplářem *Emys orbicularis* se nacházel v roce 1991 pod pův. inv. číslem P 94/1052 v Základní škole ve Slezské Ostravě (ulice Bohumínská). Kus je nyní uložen v Okresním vlastivědném muzeu v Novém Jičíně, Hudeček, Jakubec). Jiný adultní kus ve formě suchého dermoplastického preparátu (zhotoven ve firmě Frič) jsme viděli v roce 1991 v Základní škole v Moravské Ostravě (Matičín 5), která sousedí s dnešním Matičínem gymnáziem (Hudeček, Jakubec). Není vyloučeno, že jde o jedince z ostravské populace popsané Smyčkou (1900).
- 3 Od založení v roce 1911 šlo o ryze soukromý podnik Rudolfa Váci a Viléma Zavadila, kde začínali s výrobou tekutinových preparátů pro školy. Obojživelníky a plazy lovili v okolí Moravské Ostravy. V roce 1919 se zoologická laboratoř stala majetkem Ústředního spolku jednot učitelských a zapsána do obchodního rejstříku jako „Falco“ (Váca 1931). Vilém Zavadil byl vyzván prof. Antonínem Fričem v květnu 1898 k výpomoci ve firmě jeho bratra Václava Friče, obchodníka s přírodninami v Praze, aby nahradil nemocného entomologa Karla Poláka (1847-1900). Lihové preparáty, chrupavčité kostry, anatomie a injekce krevního systému se naučil zhotovovat u preparátora Koláře a zkušenosti později prakticky využíval (Váca 1931, Zavadil 1931).
- 4 Za zapůjčení diplomové práce Mazurkové (1986) děkujeme dr. Z. Majkusovi, CSc. z Ostravské univerzity v Ostravě.
- 5 Za zpřístupnění archivu Přírodovědecké společnosti v Moravské Ostravě děkujeme dr. J. Kábrtové, ředitelce Ostravského muzea v Ostravě.
- 6 Koupěna. Další uložena do sbírky F. Smyčkou.
- 7 Daroval vrchní inženýr Melichar.

PODĚKOV NĚ

Za zapůjčení některé literatury a přístup do sbírek děkujeme mgr. J. Ševčíkovi, PhD. (Matičín gymnázium, Moravská Ostrava).

PRAMENY A LITERATURA

- Anonymus, České gymnásium matičín v Moravské Ostravě. Kronika ústavu. č. 38. Archiv města Ostravy.
 Anonymus: Smyčka František. In: Ottův slovník naučný, 23. díl. Praha, 1905.
 Beneš B. & Hudeček J.: Želva bahenní (*Emys orbicularis*) na severní Moravě a ve Slezsku. - Čas. Slez. Muz., A, 41, 1992, s.179-183.

Dvorský, F.: Zvířena. In: Ottův slovník naučný, heslo: Morava, 17. díl. Praha, 1901.
 Ens, F.: Das Troppauer Museum. Geschichte. In: Geschichte des Herzogthums Troppau zum ersten Male. Wien, 1835.
 Hudeček, J.: Batrachofauna širšího okolí Frýdku-Místku, dosavadní stav znalostí a bibliografie. - Práce a Studie, Muz. Beskyd, Frýdek-Místek, 8, 1993, s. 145-153.
 Janek, J. - Opluštil P.: Na cestě. Dějiny školy od založení do konce 1. republiky (1897-1938). Ostrava, 1997.
 Mazurková, L.: Vývoj Přírodovědecké společnosti v Ostravě v letech 1908-1980. Ped. fakulta, Ostrava. Ms, 1986.
 Smyčka, F.: Erster Bericht über das Vorkommen der europäischen Sumpfschildkröte (Emys lutaria Mars.) im Flussgebiete der Oder in Mahren und Österreichisch-Schlesien.- Věst. Král.Čes. Spol. Nauk, třída Mat. - Přír., Praha, 1900,15, s. 1-5.
 Smyčka, F. – Zavadil, V.: Druhá až šestá roční zpráva českého reálného gymnasia c. a k. Františka Josefa I. v Moravské Ostravě. Moravská Ostrava, 1899-1903.
 Štátný, F.: Vzpomínka na profesora Otakara Kroupu.- První roční zpráva českého reálného gymnasia c. a k. Františka Josefa I. v Moravské Ostravě. Moravská Ostrava, 1898.
 Šustera, O.: Vilém Zavadil (1876-1953). - Ročenka Čs. Spol. Entomol., 1953, 50, s. 242-243.
 Váca, R.: Jubileum firmy „Falco“. - Pomůc. Revue, 1931, 4, s. 37-44.
 Zavadil, V.: Jak jsem se naučil preparovati. - Pomůc. Revue, 1931, 4, s. 45-46.

Přírodní památka na svazích hradního vrchu

Alena Hájková

Známostou dominantou a turistickým objektem Hukvald je nejrozsáhlejší historická památka na Moravě – hukvaldský hrad. Již méně známou skutečností je vyhlášení komplexu lesních porostů na svazích hradního vrchu chráněným územím. V listopadu 1999 vydal Okresní úřad ve Frýdku-Místku nařízení o vyhlášení přírodní památky s názvem **Hradní vrch Hukvaldy**. Důvodem k vyhlášení byly a jsou ojedinělé bukové porosty a přírodně krajinářská kompozice historické obory.

Pro lepší informovanost návštěvníků byla v území vybudována naučná stezka. Na 2 km nenáročné trase, je několik zastavení s textovými a obrázkovými tabulemi.

Celková výměra přírodní památky je 77 ha (z toho 2,3 ha bezlesí) a největší část pokrývají bukové porosty ve věku 160-240 let. Vedle buku lesního je zastoupena lípa srdčitá, javor obecný, javor klen, habr obecný, dub letní, jírovec maďal a jilm horský. O kvalitě bukových porostů na svazích hradního vrchu svědčí i jeho genové základny. Mimoto bylo

Tabule naučné stezky
 Hradní vrch,
 foto A. Hájková

*Hukvaldské buky
s mohutně vyvinutými
kořeny, foto D. Waclawek*

v chráněném území 7 buků lesních, vyhlášeno za **památné stromy**. Najdeme je na svahu v rozvolněném lesním porostu, podél komunikace vedoucí na hrad. Památné buky s mohutně vyvinutými kořeny, které jsou vlivem eroze obnažené a vytváří zvláštní tvary, jsou esteticky velmi působivé. Jejich výška je od 25 do 32 m, obvody kmenů jsou v rozmezí 290 – 465 cm. U všech sedmi památných stromů je vymezeno ochranné pásmo ve tvaru kruhu o poloměru 20 m od jednotlivých kmenů.

V bylinném podrostu se uplatňují druhy jako kapraď ostékatá (*Dryopteris carthusiana*), bukovinec kapraďovitý (*Gymnocarpium dryopteris*), ostřice třeslicovitá (*Carex brizoides*), strdivka jednokvětá (*Melica uniflora*), pryšec mandloňovitý (*Euphorbia amygdaloides*), kyčelnice cibulkonosná (*Dentaria bulbifera*), svízel okrouhlostý (*Galium rotundifolium*) aj. V přírodní památce Hradní vrch Hukvaldy bylo zaznamenáno přes 220 druhů vyšších rostlin; rostou zde druhy na které se v legislativě ochrany přírody (Vyhláška MŽP

*Bukové porosty a přírodně
krajinná kompozice byly
důvodem k ochraně území
a vyhlášení PP Hradní vrch
Hukvaldy, foto A. Hájková*

1) Kyčelnice cibulkonosná

2) Okrotice dlouholistá

č. 395/1992 Sb.) nevztahuje právní ochrana, ale přesto byly lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum*), kyčelnice žláznatá (*Dentaria glandulosa*), kyčelnice devítilistá (*Dentaria enneaphyllos*) a prvosenka vyšší (*Primula elatior*) vzhledem k ekologickému významu zařazeny do regionálního Červeného seznamu ohrožených rostlin severovýchodní Moravy a Slezska.

Ke vzácným nálezům patří dva druhy z čeledi vstavačovitých – kruštík drobnolistý (*Epipactis microphylla*) a okrotice dlouholistá (*Cephalanthera longifolia*). Celostátně silně ohrožený kruštík s malými, nafialovělými listy, svědčící o silné mykotrofii, byl v území nalezen na jediné lokalitě. Ve většině středoevropských zemích je druhem vyskytujícím se sporadicky až vzácně (Jatiová et Šmiták 1996). Okrotice dlouholistá, která je ohroženým druhem naší květeny, byla dokumentována na dvou lokalitách. Ochrana této vápnobytné lesní rostliny spočívá především v ochraně přirozených listnatých porostů.

K nápadným a poměrně hojně zastoupeným druhem z čeledi árónovitých je árón karpatský (*Arum alpinum*), který na sebe na podzim upozorňuje klasem červených bobulí.

Také z mykologického hlediska je území zajímavé. Byly zde nalezeny vzácné druhy vázané na živé, odumírající nebo trouchnivějící kmeny stromů. Mezi zajímavé druhy mak-

romycet patří např. ježatec různozubý (*Creolophus cirrhatus*), trsnatec lupenitý (*Grifola frondosa*), květnatec Archerův (*Arcturus archeri*), smolokorka buková (*Lasiocloena resinosa*), pěnovec bukový (*Sporgipellis delectans*) aj. (Lederer 2001).

Áron karpatský s bělavým kornoutovitým toulcem je nápadný na jaře i na podzim, foto A. Hájková

LITERATURA

- Sbírka zákonů České republiky. Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 395/1992 Sb. Příloha č. II. Seznam zvláště chráněných druhů rostlin.
- Lederer, J. 2001: Výskyt vzácných hub (Makromycetes) v Hukvaldské oboře (Podbeskydská pahorkatina). Práce a stud. Muz. Beskyd, 11 :173-178.
- Jatiová, M. et Šmiták, J.: Rozšíření a ochrana orchidejí na Moravě a ve Slezsku. AOPK ČR Praha, Brno.

Jiří Stibor šedesátníkem

Karel Müller

Jiří Stibor

Pohroužen do studia zápisů v matričních a gruntovních knihách oslavil 6. května tohoto roku své životní jubileum archivář Zemského archivu v Opavě PhDr. Jiří Stibor. Narodil se v Ostravě a v tomto městě absolvoval také základní školní docházku, střední školu i vysokoškolská studia na Pedagogickém institutu. S aprobační pro výuku dějepisu a českého jazyka nastoupil v roce 1964 do školské služby, nejprve v opavském okrese a následně na území Ostravy, kde se stal v roce 1977 ředitelem velké základní devítileté školy. Zájem o historii přivedl jubilanta mezi členy sdružení ostravských genealogů a heraldiků, kteří právě koncem 70. let budovali základy

pozdějšího celostátně proslulého Klubu genealogů a heraldiků v Ostravě. Jiří Stibor stál u jeho počátků a s klubovým periodikem, vycházejícím pod názvem Zpravodaj KGHO, je také spojena jeho publikační činnost v následujícím desetiletí. Oblíbené výlety po památkových objektech přivedly jubilanta k touze poznat osudy jejich bývalých majitelů a odtud již byl jen krok ku šlechtické genealogii, která se stala napříště jádrem Stiborova badatelského zájmu. Zmíněný zpravodaj, sborníky z celostátních ostravských setkání genealogů a heraldiků, na jejichž organizaci se jubilant významně podílel, a příležitostně i jiná periodika se staly svědky postupné proměny Jiřího Stibora z informátora o zjištěných jednotlivých genealogických zajímavostech v erudovaného autora ucelených monografických zpracování osudů celých šlechtických rodů, které se zapsaly do dějin Slezska i Moravy (např. Razumovští, Kotulínští, Kořenští z Terešova, Krajířové). Jiří Stibor nezůstal na povrchu u skládání a opakování údajů z dosavadní genealogické a vlastivědné literatury, nýbrž obrátil se skutečně „ad fontes“ a soustředil se na pramenné studium zvláště v brněnském, olomouckém a opavském archivu. Předpoklady pro další práce na tomto poli si vytvářel excerpcí zemských i lenních desk a soudních knih; k některým z nich své rodopisné rejstříky i publikoval.

Významný předěl Stiborovy pracovní i badatelské kariéry představuje rok 1990, kdy se jubilant rozhodl opustit dráhu pedagoga a nastoupit na uvolněné místo v opavském zemském archivu.

Zde převzal do péče sbírku matrik i správu nejstarších zemských fondů a jeho archivní studium tak získalo zcela novou dimenzi, přičemž současně se mu otevřely také možnosti bádání v polských archivech. Projevilo se to nárůstem četnosti odborných studií a článků, které si našly místo v různých celostátních i regionálních periodikách, mezi nimiž záhy začíná dominovat časopis Těšínsko. Oslavenec zde publikoval zásadní studie např. o Beesech, Celestech, Gastheimbech, Orlících či Tlucích. Přitom pro Stiborovy příspěvky je charakteristické, že nezůstávají jen v rovině suchých, byť nově zjištěných, genealogických dat, nýbrž v četných příkladech se snaží přiblížit mentalitu sledovaných protagonistů a každodennost života na drobných šlechtických statcích, zvláště v 16. a 17. století. Tento přístup umožňuje jubilantovi podílet se i na zpracování dějin jednotlivých lokalit, jak dokazuje například spolupráce na knize o Havířovu či v Těšínsku zveřejněné dějiny obcí na území dnešního Třince. Nejlepším dokladem uplatnění Stiborovy genealogické metody v lokálních dějinách je rozsáhlá monografie o Staré Bělé, která se také v roce 2001 stala podkladem pro úspěšné zakončení rigorózního řízení na opavské Slezské univerzitě. Velkou publikační příležitostí znamená dodnes pro jubilanta v roce 1993 Ostravskou univerzitou zahájený projekt Biografického slovníku Slezska a severní Moravy, v rámci kterého mohl zatím publikovat více než desítku rozsáhlých biografických hesel o slezských šlechtických rodech (např. Laryšové, Skrbenští z Hříště, Sedlničtí z Choltic či Bruntálští z Vrbna). Nezanedbatelný byl také Stiborův podíl na novém úplném vydání Rodů starého Slezska Josefa Pilnáčka. Ostatně tomuto nestorovi moravské a slezské šlechtické genealogie se jubilant pomalu vyrovnává šířkou svého badatelského záběru, v kvalitě zpracování zjištěných údajů jej však již dávno překonal.

Jiří Stibor se tak v průběhu posledního dvacetiletí vypracoval bezesporu v nejlepšího znalce šlechtické genealogie na teritoriu historického rakouského Slezska a dá se říci, že ani na Moravě nemá takřka žádnou konkurenci. Pečlivá a erudovaná práce s archivními prameny, osobní skromnost a ochota podílet se o své široké znalosti, to vše charakterizuje čerstvého šedesátníka, kterému přejeme na cestě k dalším křížkům vedle nezbytného zdraví mnoho dalších badatelských úspěchů. Má toho před sebou ještě hodně, neboť, jak sám tvrdí, v případě slezské a moravské šlechty jej dnes zajímá „opravdu všechno“.

100 let od narození Dominika Drobiše

Tomáš Adamec

V letošním roce si připomínáme 100 let od narození a 20 let od úmrtí významného vlastivědného a spolkového pracovníka, archiváře SOkA ve Frýdku-Místku a příspěvatele do časopisu Těšínsko Dominika Drobiše.

O tom, že Dominik Drobiš byl člověk velmi činorodý, nejlépe svědčí jeho vlastní životopis, z něhož vychází i tato vzpomínka.

Dominik Drobiš se narodil 3. srpna 1903 ve Frýdku, po několika týdnech se ale s rodiči přestěhoval do sousedního Starého Města, kde prožil dětství. Staré Město považoval za svou rodnou ves. Bydlel zde až do roku 1934, kdy si postavil vlastní domek ve Frýdku (ale aspoň u hranice katastru se Starým Městem). Obecnou školu absolvoval v Místku, měšťanskou ve Frýdku. Po jejím ukončení v roce 1918 se i přes přání otce, aby se stal obchodníkem, přihlásil na učitelský ústav ve Slezské (tehdy Polské) Ostravě.

„Učitelský ústav jsem absolvoval v roce 1922,“ píše Dominik Drobiš ve svém životopise. „Ihned jsem nastoupil místo ve Starém Městě, v dosavadním bydlišti.“ O dva roky později složil zkoušku způsobilosti pro obecné školy. Jeho dalšími stanovišti byly státní menšinová škola ve Vidnavě a měšťanská škola ve Vratimově. Od května 1936 vykonával funkci tajemníka okresního školního výboru ve Frýdku a po složení inspektorské zkoušky se od 1. 7. 1941 stal okresním školním inspektorem, nejdříve pro obvod slezskoostravský, od listopadu pak pro obvod frýdecký.

Po osvobození byl povolán ke školskému odboru expozitury zemské školní rady v Ostravě, kde až do roku 1953 působil jako vedoucí hospodářského odboru. „K žádosti rektorátu vysoké školy báňské přestoupil jsem na tuto školu a vedl technický odbor a výstavbu různých objektů této školy,“ uvádí dále ve svém životopise. Jeho pracovní i životní elán však byl bržděn vleklými zdravotními obtížemi. V polovině padesátých let už měl za sebou několik těžkých operací a jeho zdravotní stav se dále zhoršoval. Když v roce 1956 přestal vidět na levé oko, požádal o invalidní důchod. Když se časem jeho zdraví vrátilo, nastoupil v roce 1966 do Okresního archivu, kde pracoval až do roku 1981. Zinventarizoval archivní knihovnu, uspořádal pozůstalostní fondy a věnoval se i fondům školním, ke kterým měl blízko. Jeho úvody k těmto inventářům přináší informace, které by dnes bylo již obtížné, ba nemožné získat z jiných zdrojů.

Načrtli jsme si tu profesní vývoj Dominika Drobiše, to je ale jen část jeho bohaté činnosti. Mimořádně aktivní byl totiž v oblasti spolkové činnosti. Už od studentských let se věnoval jako režisér ochotnickému divadlu. Sám uvádí, že byl „vzdělavatelem Sokola (Staré Město, Vratimov), knihovníkem ve Starém Městě, dlouholetým předsedou knihovny rady města Frýdku a Frýdku Místku, jednatelem Okresního osvětového sboru ve Frýdku a jednatelem Slezských knihomilů.“ Vedl rovněž dramatický, pěvecký i hudební kroužek ve Starém Městě. Hlavně se ale angažoval

Dominik Drobiš

Dominik Drobiš, se svými bývalými žákyněmi v r. 1979, sbírky Muzea Beskyd

v hasičských spolcích. Byl jednatelem, vzdělava-
telem a kronikářem hasičských sborů v místech
svého působení a později i velitelem Okresní
hasičské jednoty Frýdecké. Byl rovněž redakto-
rem několika hasičských časopisů.

Přitom pilně psal. Jeho vlastivědná činnost je
neobyčejně rozsáhlá; kromě desítek článků
v novinách a časopisech zanechal i mnoho prací
v rukopisech. Velkou část své tvorby věnoval
tematice školství a hasičství zejména na Frý-
decku. Ze samostatně vydaných prací můžeme
připomenout například Pamětní list sboru dobro-
volných hasičů ve Starém Městě u Frýdku na
paměť 40-tiletého trvání sboru (1933), nebo Listy
z kroniky hasičské župy Frýdecké 1897 - 1937

(1937). Je také autorem praktické příručky Přehled
správního vývoje okresu Frýdek-Místek
(1976). Nahlédnutí do tragického období jeho
života na počátku 70. let, kdy mu krátce po sobě
zemřeli jediný syn i manželka, umožňuje knížka
osobních vzpomínek ...a všechny pozdravuj
(1974). Z časopisecky uveřejněných článků
a studií pak uveďme alespoň Vliv obchodní cesty,
zvané solná, na vznik osad (T1, 1967) Frýdecké
školství a národnostní otázka (T2, 1968) či
Cechovní zřízení ve Frýdku-Místku. (T1, 1972).

Dominik Drobiš zemřel 20. června 1983.
Svým životem a dílem se stal jednou z význam-
ných osobností kulturní historie Frýdecka a Mís-
tecka ve 20. století.

Kateřina Švendová (1949-2003)

Vlasta Byrtusová

Kateřina Švendová

S hlubokým zármutkem jsme přijali zprávu,
že po těžké nemoci v pondělí dne 10. 3. 2003
odešla ze středu pracovníků Muzea Těšínska
botanička Kateřina Švendová. I když její rodiče
nepocházeli z Těšínska, prožila v tomto kraji
celý svůj život. Příroda tohoto kraje sehrála
v jejím naplněném životě a práci významnou
roli. Byla s ní přímo bytostně spjata. Kateřina
Švendová (rozená Krajínová) se narodila
v Praze 9. 12. 1949 v rodině lékaře. Vystudo-
vala přírodovědeckou fakultu Univerzity Palac-
kého v Olomouci se zaměřením na odbornou

botaniku a ekologii krajiny. V roce 1972 začala
pracovat jako botanička v Okresním vlastivěd-
ném ústavu v Českém Těšíně. V letech 1973 až
1975 pokračovala v postgraduálním studiu
muzeologie na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně.

Přírodovědné oddělení v muzea v r. 1948
formovala botanička RNDr. Regina Míčková.
Kateřina Švendová na její práci v r. 1972 navá-
zala. Systematicky budovala a rozšiřovala her-
bářovou sbírku Muzea Těšínska. V současné
době je v herbáři pečlivě uloženo a zpracováno
10 449 položek. Regionální herbářová sbírka
byla získávána ze záchranných výzkumů
z území navrhovaných ke zvláštní ochraně a při
floristickém výzkumu Karvinska. Dokumento-
vala příměstské lesy Havířova, park Z. Nejed-
lého v Karvině II, výzkum lužního lesa
v Karvině - Starém Městě před investiční zámě-
rem stavby nového dolu ČSA, na haldách kar-
vinské části revíru, Těšínské pahorkatiny,
rybníční oblasti v Karvině-Starém Městě
a Orlové-Porubě. Prováděla floristický výzkum
a přípravu naučné stezky v Chotěbuzi a Těr-
licku. V roce 1975 se podílela jako pracovnice
OVÚ v Českém Těšíně ve spolupráci s VÚ ve
Frýdku-Místku a severomoravskou pobočkou
ČSBS na celostátním floristickém kursu na
Těšínsku, v území vážně ohroženém hospodář-
skou činností člověka. Pro představu uvádíme
příklady některých oblastí: Třinec (Horní
a Dolní Lištná), Slezské Beskydy (Stožek,
Velká Čantoryje, Nýdek, Vedryně), Jablunkov
(Písek, Bukovec, Horní a Dolní Lomná),
Moravskoslezské Beskydy (SPR Mionší, Malý

Polom, Kozubová, Javorový, Ropička, Komorní Lhotka, Řeka, Prašivá, Malý a Velký Travný, Morávka, Slavič, Visalaje, Bílý Kříž), Pálkovické hůrky, Vratimov, Kamenná u Staříče, Skalice, Dobrá, frýdecký les, haldy ostravsko-karvinských dolů, Žermanice, Louky nad Olší a Chotěbuz. Exkurze byly zaměřeny převážně floristicky s aspekty fytoecologickými, ekologickými a fytogeografickými. Ve volném čase mezi exkurzemi byly určovány kritické taxony. K velkým výzkumům patřila dokumentace rybníční oblasti v Loukách nad Olší. V rámci tohoto výzkumu byla provedena kompletní dokumentace cévnatých rostlin rybníční oblasti v Loukách nad Olší. Herbářové položky, které Kateřina Švendová nasbírala, jsou dnes již jediným dokladem o existenci flóry tohoto území (např. přírodní památky – Veřňovice, Meandry Lučiny, Lazecká remíza). Měla ráda mokřady, kde hodně botanizovala. Se zanícením jí vlast-

ním vyprávěla o výzkumech v lužních lesích Olše a Odry, o rybnících i umělých vodních nádržích regionu. Měla radost z každé nalezené vzácné kytky.

Široká byla její veřejná a popularizační činnost. S její odbornou aktivitou souvisí činnost publikační, kulturně výchovná a prezentační. Ta byla především zaměřena na ochranu přírody a na výchovu mládeže k ekologickému myšlení. Pro veřejnost připravila mnoho zajímavých výstav např. Ochrana přírody, Sen safari, Ohrožená příroda, Člověk a strom, Ochrana přírody v okrese Karviná, Vegetace na haldách, Sága o louckých rybnících, Léčivé rostliny, Havířov – zelené město, Teče tudy řeka, Co jsou to mokřady?, Geologie Těšínského Slezska, Koření našich babiček... Přispívala také svými články do časopisu Těšínsko. Celá kulturní veřejnost Těšínska nezapomene její záslužné práce.

Články publikované v časopisu Těšínsko

Bibliografii zpracoval Martin Krůl

- Švendová, K.: Celostátní floristický kurs na Těšínsku. Těšínsko č. 4, 1975, s. 37.
- Švendová, K.: Přírodopisné oddělení Okresního vlastivědného ústavu. Těšínsko č. 3, 1978, s. 10 – 11.
- Švendová, K.: Vegetace na haldách. Na okraj stejnojmenné výstavy uspořádané ve Vlastivědném muzeu okresu Karviná v Českém Těšíně ve dnech 17. 1. – 19. 5. 1984. Těšínsko č. 3, 1984, s. 25 – 27.
- Švendová, K.: Funkce zeleně v ochraně životního prostředí. Těšínsko č. 3, 1985, s. 29.
- Švendová, K.: Emil Burša zemřel. Těšínsko č. 3, 1986, s. 30.
- Švendová, K.: Výzkum pobřežní vegetace řeky Lučiny v Havířově. Těšínsko č. 3, 1987, s. 12 – 13.
- Švendová, K.: Zajímavé rostliny okresu Karviná. Těšínsko č. 4, 1989, s. 30.
- Švendová, K.: Zajímavé rostliny okresu Karviná – kosatec žlutý. Těšínsko č. 1, 1990, s. 29.
- Švendová, K.: Zajímavé rostliny okresu Karviná – plavín lekninovitý. Těšínsko č. 2, 1990, s. 29 – 30.
- Švendová, K.: Zajímavé rostliny – žlutucha. Těšínsko č. 3, 1990, s. 32.
- Švendová, K.: Zajímavé rostliny okresu Karviná – šípka střelolistá (*Sagittaria sagittifolia* L.). Těšínsko č. 4, 1990, s. 28 – 29.
- Švendová, K.: Zajímavé rostliny okresu Karviná – žebratka bahenní (*Hottonia palustris* L.). Těšínsko č. 2, 1991, s. 30 – 31.
- Švendová, K.: Zajímavé rostliny okresu Karviná – sněženka podsněžník. Těšínsko č. 3, 1991, s. 30.
- Švendová, K.: Zajímavé rostliny okresu Karviná – šmel okoličnatý. Těšínsko č. 4, 1991, s. 32.
- Švendová, K.: Zajímavé rostliny okresu Karviná – bublinatka jižní. Těšínsko č. 1, 1992, s. 28.
- Švendová, K.: Zajímavé rostliny okresu Karviná – podbílek šupinatý. Těšínsko č. 2, 1992, s. 31.
- Švendová, K.: Zajímavé rostliny okresu Karviná – kopytník evropský. Těšínsko č. 1, 1993, s. 30.
- Švendová, K.: Botanické sbírky Muzea Těšínska. Těšínsko č. 2, 1994, s. 22 – 24.
- Švendová, K.: Zajímavé přírodní lokality okresu Karviná – Lazecká remíza. Těšínsko č. 3, 1994, s. 29.
- Švendová, K.: Mokřady na Těšínsku. Těšínsko č. 1, 1996, s. 27 – 28.
- Švendová, K.; Vlček, P.: Zajímavá mokřadní společenstva na katastru města Havířova. Těšínsko č. 3, 1996, s. 31 – 32.
- Švendová, K.: Chráněné rostliny okresu Karviná. Těšínsko č. 1, 1997, s. 27 – 28.
- Švendová, K.: Floristický výzkum mokřadních společenstev na katastru obce Petrovice u Karviné. Těšínsko č. 2, 1998, s. 29 – 32.
- Švendová, K.: Floristický výzkum přírodní památky Veřňovice. Těšínsko č. 4, 1999, s. 31 – 33.
- Švendová, K.: Chráněné a vzácné rostliny rybníční oblasti v Orlové – Porubě. Těšínsko č. 3, 2000, s. 31 – 32.
- Švendová, K.: Havířov – zelené město. Těšínsko č. 4, 2000, s. 27 – 30.
- Švendová, K.: Zajímavé botanické nálezy v okrese Karviná. Těšínsko č. 4, 2001, s. 29 – 32.
- Švendová, K.: Naučná stezka Těrlické mokřady – botanický výzkum. Těšínsko č. 2, 2002, s. 24 – 27.

Výběr publikací získaných do sbírkového regionálního fondu knihovny Silesia Muzea Těšínska

Gabriela Chromcová

ADAMCZYK, Irena aj.. Cieszyn wczoraj i dziś, Český Těšín včera a dnes. Vyd. 1. Český Těšín : Wart : Muzeum Těšínska, 2001. 95 s. ISBN 80-238-7590-6

KADŁUBIEC, Karol Daniel; MILERSKI, Władysław. Cieszyńska ojczyzna polszczyzna. Vyd. 1. Czeski Cieszyn: PROprint, 2001. 223 s. ISBN 80-238-6725-3

KAJFOSZ, Jan. Językowy obraz świata w etnokulturze Śląska Cieszyńskiego. Vyd. 1. Czeski Cieszyn: PROprint, 2001. 159 s. ISBN 80-238-7627-9

KAWULOK, Aleksandra (oprac.). Bibliografia zawartości Kalendarza Cieszyńskiego za lata 1985 až 2000. Vyd. 1. Cieszyn: Książnica Cieszyńska, 2000. 72 s. ISBN 83-941-331-2-9

KRUCZEK, Jan. Rusznikarstwo szkoły cieszyńskiej. Pszczyna: Muzeum Zamkowe w Pszczynie, 2001. 342 s. ISBN 83-901-638-8-8

LYSOHORSKY, Ondra. Laško poezija 1931-1977. Hrsg. von Jiří Marvan, Pavel Gan. Köln, Wien: Böhlau, 1988. 852 s. ISBN 3-412-05388-0

POLÁŠEK, Jaromír. Dřevěné kostely a kaple na Moravě a ve Slezsku. Český Těšín: Agave, 2001. 381 s. ISBN 80-86160-49-1

MICHALSKA, Małgorzata. Małe formy architektury sakralnej Zaolzia: krzyże - kapliczki – figury. Vyd. 1. Czeski Cieszyn: OLZA, 2001. 68 s. ISBN 80-86082-17-2

SIWEK, Tadeusz. Český Těšín polský? Czeski Cieszyn polski? Vyd. 1. Český Těšín: OLZA, 2002. 143 s. ISBN 80-86082-19-9

SPYRA, Janusz; WODZINSKI, Marcin (ed.) Židé ve Slezsku: Studie k dějinám Židů ve Slezsku. Vyd.1. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2001. 215 s. ISBN 83-902355-8-1

STALMACHOVÁ, Barbara; STALMACH, Jan. Meandry řeky Stonávky: průvodce územím. Český Těšín ; Stonava : Region Silesia : Obec Stonava, 1999. 57 s. ISBN 80-238-2713-8

STARÁ, Alena. Historie Jablunkova. Jablunkov: Město Jablunkov, 2000. 256 s.

SZELONG, Małgorzata (oprac.) Bibliografia książki 1990-2000. Vyd. 1. Cieszyn: Książnica Cieszyńska, 2002. 148 s. ISBN 83-914331-4-5

SZPYRC, Antoni. Jablunkov 1939-1989. Vyd. 1. Český Těšín: PROprint 2002. 124 s. ISBN 80-238-8146-9

SZYMIK, Jan. Doroczne zwyczaje i obrzędy na Śląsku Cieszyńskim. Vyd. 1. Czeski Cieszyn: PZKO, 2001. 175. ISBN 80-238-6851-9

TĚŠÍNSKÉ DIVADLO: 50 lat Sceny Polskiej, kronika lat 1951-2001 czyli jacy byliśmy i jak nas widziano. Český Těšín, [2001]. 125 s.

TĚŠÍNSKO. 4. Díl. Lidová píseň a hudba. Lidový tanec. Prozaická ústní slovesnost. Lidové umění výtvarné. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002. 364 s. ISBN 80-86101-47-7

Muzea Těšínska se představují

Regionální síň Adama Sikory v Jablunkově

Městské kolo (Miejskie koło) PZKO Jablunkov, tel.: 558 357 578

V souladu se svým statutem Regionální síň Adama Sikory je pracovištěm muzejního charakteru, které provozuje místní skupina PZKO Jablunkov. Sídlem instituce je usedlost „Mazurowice“, která je jejím majetkem.

V průběhu své šestileté činnosti Regionální síň Adama Sikory uspořádala pět výstav, které byly organizovány u příležitosti národopisných slavností „Gorolski Święto“. Témata výstav se zaměřila ve velké míře na prezentaci sbírek získaných vždy za uplynulý rok. Na první výstavě připravené Regionální síní Adama Sikory byla prezentována „Rukodělná dílna rodiny Lisztwanů z Kamenitého“, opravdová perla ve sbírkách Regionální síně Adama Sikory. Na druhé výstavě, nazvané „Život a tvorba K. Piegzy“ bylo možné zhlédnout dílo Karla Piegzy, učitele, vlastivědného pracovníka, malíře a fotografa – obrazy, kroniky, alba, rukopisy, publikace a fotografie jím pořízené. Třetí výstava nazvaná „Staré jablunkovské řemeslo“ se soustředilo na prezentaci sbírek dokládajících práci jablunkovské hodinářské dílny a bohatou tradici jablunkovského hrnčířství. Jednalo se o první výstavu z cyklu, které Regionální síň Adama Sikory hodlá věnovat tradičním jablunkovským řemeslům. Regionální síň Adama Sikory na ni představila opravdovou vzácnost – téměř kompletní hodinářskou dílnu Pawła a Bolesława Jeżowicze, jejíž zařízení bylo z větší části vyrobeno švýcarskou firmou Lorch. Loňská výstava byla věnována – 130. výročí úmrtí tkalce a lidového básníka Adama Sikory (1811-1871). Při této příležitosti bylo vystaveno více než 60 unikátních rukopisů lidového autora, prostého jablunkovského tkalce. Po národopisných slavnostech byla tato výstava přenesena do sídla Kongresu Polaków v Českém Těšíně, kde ji měli návštěvníci možnost shlédnout až do konce roku 2001. U příležitosti jubilejního 55. Gorolskiego Święta připravila Regionální síň Adama Sikory výstavu prezentující další z jablunkovských tradičních řemesel.

V rámci regionálního vzdělávání žáků základních škol a studentů středních škol instalovala Regionální síň Adama Sikory v galerii Základní školy s polským jazykem vyučovacím v Českém Těšíně výstavu „Rukodělná dílna a výrobky rodiny Lisztwanů z Kamenitého“, jejíž vernisáž se uskutečnila 9. listopadu 2001. Pro tuto příležitost byly využity sbírky představené již na první výstavě uskutečněné Regionální síní Adama Sikory a doplněné novými exponáty. K nejvzácnějším sbírkám patřily bezesporu více než 200 let stará truhla valašského typu, s víkem s rytým ornamentem, více než stoletý, plně funkční, dřevěný soustruh (drebank) a taky pravděpodobně osmdesátiletá cvilichová plátěná košile s viditelným znakem (JOSIS) jednoho z posledních tkalců na Pobeskydí – Sikory „Cvilichoře“ z Lomné.

Každou z výše uvedených výstav navštívilo kolem tisíce osob.

Vedle výstavní činnosti aktivity Regionální síně Adama Sikory zaměřují se rovněž na výzkum materiálů týkajících se Jablunkova v Muzeum Śląska Cieszyńskiego a Archiwum Państwowe v Těšíně, Muzeum Śląski w Katowicach, Muzeum Górnośląski v Bytomiu (Polsko) a ve Státním archivu ve Frýdku-Místku nebo Zemském archivu v Opavě.

Regionální síň Adama Sikory se snaží průběžně získávat, konzervovat, katalogizovat a vědecky zpracovávat sbírky a dokumentační materiál z historie Jablunkova. Do současné doby se podařilo shromáždit 600 kusů sbírek. Vzhledem k tomu, že Regionální síň Adama Sikory chce být aktivní institucí, povzbuzující kulturně společenský život zahájila v říjnu 2000 cyklus přednášek tematicky spojených s historií a kulturou Těšínského Slezska. Doposud přednášeli: D. Adamczak – Dřevěné kostely ve slezském vojvodství, Antoni Szpyrc – Vzpomínání na starý Jablunkov, Małgorzata Kieresz – Základy etnografické problematiky Slezských Beskyd, Wiesława Branna - Kroj jablunkovských Jacků.

S finanční podporou města Jablunkova a dalších sponzorů byla u příležitosti loňského Gorolskiego Święta odhalena na budově PZKO pamětní deska K. Piegzi.

Největším problémem je v dnešní době již neodpovídající sídlo v usedlosti „Mazurowice“, které neodpovídá potřebám rozšiřující se činnosti Regionální síně Adama Sikory. Všechno ale nasvědčuje tomu, že tento problém bude brzy vyřešen.

Leszek Richter

foto: René ???